

ספר
אילנות דחי'

ובו דינים וסדר תפלות
לברכת אילנות הנהוגים
בימי ניסן

נלקט ע"י
שלמה יודא שווייצער

הלכות ברכת אילנות

היות שגמר ההדפסה נגמרה ביומי ניסן אמרתי ודבר בעתו מה טוב לכתוב דיני ברכת פרחי האילן ששייך ג"כ ליומי ניסן.

היוצא לדרך ביומי ניסן ורואה פריחת האילנות מה מברך: הרואה אילנות שמוציאין פרח אומר בא"י אמ"ה שלא חיסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם (או"ח סי' רכ"ט) ואין מברכין אותה אלא פעם א' בשנה (שם).

ומאד יתעצם בכוונת ברכה זו שהיא לתקון הנשמות שהם מגולגלות בעצי השדה והעשבים ויבקש רחמים עליהם (מורה באצבע אות קצ"ט) והנהוג בברכה זו עליו נאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר בירכו ה' (א"ר או"ב בשם ס"ב) ואין מברכין ברכה זו אלא על אילני מאכל (הלק"ט ח"ב סי' כ"ח) ואין לברך על אילנות מורכבים ולא על אילני ערלה (כה"ח בשם אחרונים).

וצריך להידת לכה"פ שתי אילנות ואפי' הם ממין אחד ומוציאין פרח מברך (כה"ח שם) ומיהו לכתחילה יש לחזור על מקום שיש בו הרבה אילנות ועשבים כדי להעלות בברכתו כל מה שיש שם (כה"ח שם).

ולכתחילה יצא מקיר העיר וחוצה כדי לברך ברכה זו (שם בשם סי' לב חיים) וכן משמע מל' הגמ' (ברכות מ"ג) היוצא בימי ניסן ורק לזקן מופלג ולחלש דקשה לו היציאה יכול לברך בחצר גינתו (שם) ודוקא בניסן כלשון הגמ' כ"כ הבר"י דע"ד האמת שייכה ברכה זו דוקא לימי ניסן וכ"כ בספרו מו"ב שיהא בניסן דוקא ושתי אילנות ויוציאין לשדה לברך ג"כ ועי' בכה"ח שם אות א' דאחר ניסן אין לברך עוד בשם ומלכות ע"ש ומיהו בהגהות ח"ס שם כ' קבלתי ממורי דכ"ז שנמשך תקופת ניסן חוץ אייר יכול לברך כגון אם חל תקופת ניסן כ' ניסן אז יש לברך עד כ' אייר ע"ש.

וטוב לברך ברכה זו בכנסיה ויפרישו כולם כסף לצדקה לא פחות מג' פרוטות לכל א' נגד נר"ן ויאמרו קדיש והוא עילוי גדול לנשמות שנחגגלו בדצ"ם (כה"ח או"ז).

ואח"כ יאמר לשם יחוד קוב"ה ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו.
 ליחדא שם י"ה בוי"ק ביחודא שלים בשם כ"י וכו' הרי אנחנו באים לקיים
 מצוות ברכה שתיקנו רז"ל לברך על ראית אילני דמלכלבי ויעלה לפניך
 פאלי פונונו בכל הפונות הראויות לכווין בברכה הזאת וסודותיה ותהא
 חשוכה לפניך ברכה זו לברך ולהעלות על ידה כל ניצוצי הקדושה
 המעורבים בצומח וגם כל הנפשות רוחות ונשמות המגולגלים בו וברוב
 רחמים וחסדיך תאיר להם ותשלים בירורם ותיקונם נא גבור דורשי יחודך
 כבבת שמך (נג"ד יכ"ש) ברכם טהרם רחמם צדקתך תמיד גמלם (בט"ד
 צת"ג) ויהר"מ ר' און"א שע"י ברכה זו שאברהם יקווים בי הפ' ראה ריח בני
 כריח שדה אשר ברכו ה' ויתן לה וכו' יהיו לרצון אמרי פי וכו' ויהי נועם
 וכו' ויגביה קולו ויברך בכוונה.

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם.

ואחר הברכה יפריש ג' פרוטות לצדקה כנגד נר"ן לעילוי נשמות
 ישראל' ואח"כ יאמר:

תהלים קכו

שיר המעלות. בשוב יי את שיבת ציון הוינו בחלמים. אז
 ימלא שחוק פינו, ולשוננו רנה; אז יאמרנו בגוים, הנדיל יי
 לעשות עם אלה. הנדיל יי לעשות עמנו, הוינו שמחים. שובה
 יי את שביחנו, באפיקים בנגב. הזרעים בדמעה, ברנה
 יקצרו. הלך גלף ויבכה נשא משך הזרע; בא נבא ברנה נשא
 אלמתינו.

זהו סדר ברכת האילנות:

תחלה יאמר ויהי נועם וכו' ואח"כ יאמר הללוקה הללו את ה' מן השמים וכו' עד סופו.

וַיְהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה בְרִיתוֹ בְּיָנֵנוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה בְרִיתוֹ בְּיָנֵנוּ.

אחר כך יאמר מזמור זה וצריך שיתעורר מאד מאד בתשובה כי בשעה שאומרים מזמור זה אזי הארם קורא לכולם ומצוה לכולם שיהללו את השי"ת. ומזה ראוי לאדם להתעורר לתפילה בכוננת הלב מאחר שבתפילתו קורא לכל העולמות להללו ולשבחו יתברך.

(לקו"כ ח"א סי' רל"ב)

הַלְלוּנָהּ הַלְלוּ אֶת יְהוָה מִן הַשָּׁמַיִם, הַלְלוּהוּ בַּמַּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ
כָּל מַלְאָכָיו, הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאוֹ: הַלְלוּהוּ שָׁמַשׁ וְיָרֵחַ,
הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם, וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל
הַשָּׁמַיִם: הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה, כִּי הוּא צִנָּה וְנִבְרָאוּ: וְנַעֲמִידִם לְעַד
לְעוֹלָם, חֶק וְנֶחֱדָה וְלֹא יִצְבּוֹד: הַלְלוּ אֶת יְהוָה מִן הָאָרֶץ, תְּנִינִים וְכָל
תְּהוֹמוֹת: אִשׁ וּבְרָד, שֶׁלֵּג וְקִיטוֹר, רוּחַ סַעֲבָה עֹשֶׂה דְבָרוֹ: הַקָּרִים
וְכָל גְּבֻעוֹת, עֵץ פָּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַתְּנָה וְכָל בְּהֵמָה, רֶמֶשׂ וְצְפוּר
כָּנָף: מַלְכֵי אֲרֶץ וְכָל לְאֻמִּים, שָׂרִים וְכָל שִׁפְטֵי אֲרֶץ: בַּחֲוָרִים וְגַם
בַּתּוֹלוֹת, וְקַנִּים עִם הַצְּרִים: הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ
לְבָדוֹ, הוֹדוּ עַל אֲרֶץ וְשָׁמַיִם: וְכֹרֵם קֶרֶן לְעַמּוֹ, תְּהַלֵּה לְכָל חַסִּידָיו,
לְכַנֵּי יִשְׂרָאֵל עִם קְרוֹבֵי הַלְלוּנָהּ.

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלֶךְ רַחֲמָנוּ, רַחֵם עָלֵינוּ; טוֹב
 וּמְטִיב, הַדְרֵשׁ-לָנוּ; שׁוּבָה אֵלֵינוּ בְּהַמּוֹן רַחֲמֶיךָ בְּגִלְלֵי אָבוֹת
 שְׁעָשׂוּ רְצוֹנְךָ; בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבֵיתְךָ הַזֶּה, וּבִנּוֹן מִקְדָּשְׁךָ עַל מְבוֹנֵנוּ,
 וְהִרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוּ וּשְׂמִחָנוּ בְּתַקְוֵנוּ, וְהִשָּׁב פְּתָנִים לְעַבְדְּךָם,
 וְלֹאִים לְשִׁירָם וּלְזִמְרָם, וְהִשָּׁב יִשְׂרָאֵל לְנוּיָהֶם; וְשֵׁם נַעֲלָה
 וְנִרְאָה וְנִשְׁתַּחֲוָה לְפָנֶיךָ בְּשֵׁלֶשׁ פַּעַמֵי רִגְלֵינוּ, כְּכַתוּב בְּתוֹרַתְךָ:
 שְׁלוֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יִרְאָה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פָּנָי יי אֱלֹהֶיךָ
 בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר, בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשִּׁבְעוֹת וּבְחַג הַסִּפּוֹת;
 וְלֹא יִרְאָה אֶת פָּנָי יי רִיקָם. אִישׁ כְּמַתְנֵת יָדוֹ, כְּבִרְכַּת יי
 אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

י"הר"מ ה' או"א שתרחס עלינו ותעלינו
 בשמחה לארצינו ותטעינו בגבולינו ושם נקיים מצוות הפרשת תרו"מ
 כתיקונם וכל מצוות התלויות בארץ כדין וכמשפטן בשמחה ובטוב לבב.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד. שְׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי, בַּיִת יי גִּלְךָ.
 עֲמֻדוֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ, יְרוּשָׁלַם. יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה בְּעִיר
 שְׁחָבְרָה-לָהּ יַחְדָּו. שְׁשֵׁם עָלוּ שְׁבָטִים, שְׁבָטֵי יְהוָה, עֲדוֹת
 לְיִשְׂרָאֵל, לְהַדּוֹת לְשֵׁם יי. כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט,
 כִּסְאוֹת לְבַיִת דָּוִד. שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם; יִשְׁלְיוּ אֶת-הַבָּיִת. יְהוָה
 שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ, שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ. לְמַעַן אַחֲזִי וְרַעֲי, אֲדַבְּרָה
 בָּא שְׁלוֹם בְּךָ. לְמַעַן בַּיִת יי אֱלֹהֵינוּ, אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ.

פֶּתַח אֱלֹהֵינוּ וְאָמַר רַבּוֹן עֲלֵמִין דְּאַנְתָּ הוּא חַד וְלֹא כְּחוּשְׁבָן. אַנְתָּ
 הוּא עֲלָאָה עַל כָּל עֲלָאִין סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין. לִית
 מַחְשְׁבָא תְּפִיסָא כְּךָ כָּלִל. אַנְתָּ הוּא דְּאַפִּיקַת עֲשָׂר תְּקוּנִין וְקָרִינָן לֹון
 עֲשָׂר סְפִירָן לְאַנְהֶגָה בְּהוֹן עֲלֵמִין. סְתִימִין דְּלֹא אֲתַגְלִין וְעֲלֵמִין
 דְּאֲתַגְלִין. וּבְהוֹן אֲתַכְּסִיאַת מְבַנֵי נְשָׂא. וְאַנְתָּ הוּא דְּקָשִׁיר לֹון וּמִנְחַד
 לֹון. וּבְגִין דְּאַנְתָּ מְלַגָּאוּ כָּל מָאן דְּאַפְרִישׁ חַד מִן חֲבֵרָה מְאַלִין עֲשָׂר
 סְפִירָן אֲתַחְשֵׁב לָהּ כְּאֵלוּ אֲפְרִישׁ כְּךָ. וְאַלִין עֲשָׂר סְפִירָן. אַנּוּן אֲזִלִין

כסדרן. חד אריף וחד קצר וחד בינוני. ואנת הוא דאנהיג לון. ולית
מן דאנהיג לך לא לעלא ולא לתתא ולא מפל סטרא. לכושין תקינת
לון דמניהו פרחין נשמתינ לבני נשא. וכמה גופין תקינת לון
דאתקריאו גופא לגבי לכושין דמכסין עליהון ואתקריאו בתקוונא
דא. חסד דרועא ימינא. גבורה דרועא שמאלא. תפארת גופא. נצח
נהוד תרין שוקין. ויסוד סיומא דגופא אות ברית קדש. מלכות פה
תורה שבעל פה קרינן לה. חכמה מחא איהו מחשבא מלגאו. בינא
לכא וכה הלב מבין. ועל אלין תרין כתיב הנסתרות ליני אלהינו. פתר
עליון איהו כתר מלכות. ועלה אתמר מגיד מראשית אחרית ואיהו
קרקפתא דתפלי (נ"א קרקפתא דלא מנח תפלין) מלגאו איהו יו"ד
ה"א וא"ו ה"א דאיהו ארץ אצילות. איהו שקיו דאילנא בדרועוי
וענפוי. כמיא דאשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו: רבון העולמים
אנת הוא עלת העלות סבת הסבות דאשקי לאילנא בההוא נביעו.
וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא דאיהו חיים לגופא. וכך לית
דמיון ולית דיוקנא מפל מה דלגאו ולכר. ובקראת שמיא וארעא
ואפיקת מנהון שמשא וסיהרא וכוכביא ומזליא, ובארעא אילנין
ודשאין וגנתא דעדן ועשבין וחיין ועופין ונונין ובני נשא
לאשתמודע בהון עלאין ואיך יתנהגון בהון עלאין ותתאין ואיך
אשתמודעאן מעלאי ותתאי ולית ידיע בך כלל ובר מנך לית יחודא

(ס"א יחודא) בעלאי ותתאי ואנת אשתמודע אדון על כלא וכל
ספירין כל חד אית לה שם ידיע ובהון איתקריאו מלאכיא. ואנת לית
לך שם ידיע דאנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכלהו.
וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כלהו שמהן כגופא בלא נשמתא.
אנת חיים ולא בחכמה ידיעא אנת הוא מבין ולא מפינה ידיעא לית
לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תקפך וחילך לבני נשא ולאחזאה
לון איך אתנהג עלמא בדינא וברחמי דאנון צדק ומשפט כפום
עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא.
צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק תרין סמכי קשוט. הין צדק אות
ברית. כלא לאחזאה איך אתנהג עלמא. אבל לאו דאית לך צדק

ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מפל אלן
מדות כלל:

קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך. דהא רשותא אית לך
לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתיהיב רשו לגלאה לשום בר-
נש עד כען:

קם רבי שמעון פתח ואמר: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח
וההוד פי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה וכו'. עלאין שמעו, אנון
דמיכין דחברון ורעיא מהימנא אתערו משנתכון. הקיצו ורננו שוכני
עפר, אלין אנון צדיקיא דאנון מסטרך דההוא דאתמר בה אני ישנה
ולפי ער. ולא אנון מתים, ובגין דא אתמר בהון הקיצו ורננו וכו'.
רעיא מהימנא, אנת ואבהן הקיצו ורננו לאתערותא דשכינתא דאיהי
ישנה בגלותא, דעד כען צדיקיא כלהו דמיכין ושנתא בחוריהון. מיד
יהיבת שכינתא תלת קלין לגבי רעיא מהימנא ויימא לה קום רעיא
מהימנא דהא עלך אתמר קול דודי דופק לגבאי בארבע אתון דילה,
ויימא בהון פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי, דהא תם עונך בת
ציון לא יוסיף להגלותך. שראשי נמלא טל, מאי נמלא טל, אלא
אמר קדשא ברך הוא אנת חשבת דמיומא דאתחרב בי מקדשא
דעאלנא בביתא דילי ועאלנא בישובא? לאו הכי, דלא עאלנא כל
זמנא דאנת בגלותא. הרי לך סימנא שראשי נמלא טל. ה"א שכינתא
בגלותא, שלימו דילה וחיים דילה איהו ט"ל, ודא איהו יו"ד ה"א
וא"ו. וה"א איהי שכינתא דלא מחשבן ט"ל, אלא יו"ד ה"א וא"ו
דסליקו אתון לחשבן ט"ל. דאיהי מליא לשכינתא מנביעו דכל
מקורין עלאין. מיד קם רעיא מהימנא ואבהן קדישין עמה. עד כא-
ן זא דיתודא. ברוך יי לעולם אמן ואמן:

רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא
לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר:
יי חפץ למען צדקו, ויגדיל תורה ויאדיר.
קדיש דרבנן. (כה"ח שם בשבת ויו"ט אין לכוך ברכה זו, שם או"ד).

ספר

ברה כחמה

דרוש ופולפולים בדיני
ברכת החמה

עם ביאורים בכמה ענינים ממה שחנני השי"ת ליום תקופת ניסן שתחול
השתא שנת תשמ"א לפ"ק ביום השבוע וביום החדש כמו בעת בריאת
עולם.

* * *

ממני

שלמה יודא שווייצער

★

פה מאנסי נ.י.
שנת תשמ"א לפ"ק

הקדמה

הנה באתי כיהודא ועוד לקרא לכתוב מענינים הנוגעים
לברכת החמה, הגם שרבו וגם רבו ספרים וקנטרסים בליעה"ר
שיצאו לאור וכמעט שלא הניחו מקום להתגדר, מ"מ תודות
לכל הספרים שיצאו. לאור והתחלתי לעיין בהם בשבוע
העברה מצאתי לנכון לעורר כמה הערות ורשמתי אותם בעת
עיוני, והגם שהזמן קצר ויום המיועד מתקרב לבוא בפחות
משני ימים אי"ה מ"מ כיון שחנני השי"ת בינה לעורר ולבוא
בכמה חידושים, אמרתי מסתמא זה לא לשים אותם בארגו על
זמן קידוש החמה של שנת תשס"ט הבעל"ט, כי הלא אז אנו
מקוים לקדש חמה בהירה ומאירה שבעתים כאור שבעת
הימים כי בשבר הגדול שנשבר עמינו בודאי שעד אז מחץ
מכתו ירפא, ובודאי שניתן לפרסם עכשיו, והנה השתדלתי
מאד שיצאו לאור עוד טרם יום המיועד, אבל לא עלה בידי
לדאבוני, הגם שה"ב הזעזער כבר גמר מלאכתו עכ"ז לא עלה
בידי להוציאו ומ"מ אמרתי להוציאו וזכרתי מהגמ' בחולין יז
דבעיא ר"י מהו הדין דאיברי בשר נחירה שהכניסו ישרא'
בכניסתן לא"י ושם בפרש"י דאף דאין נפק"מ עכשיו מ"מ דרוש
וקבול"שכר ע"ש ובפרט שהענינים שבררנו פה בעזה"י"ת כגון
בסוגיא דתדיר שנוגעת לכמה מצות, וגם בהלכות קידוש לבנה,
וגם שאר ידיעות שנוגע גם עכשיו ע"כ אמרתי כיון שעלה שוב
לא ירד, וצרפתי לזה כמה קונטרסים אחרים ובפרט הדרשה
מעניני כשרות המאכלים שהרבה בקשו ממני לפרסמו ע"כ
אמרתי לא אמנע טוב מבעליו כתוב, ואם יגיע תועלת אפי' לא'
מישרא' והי' זה שכרי

וקראתי שם הספר ברה כחמה מיוסד על הכ' מי זאת
הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה וגו' שנמשלה כנסי'
לחמה על הבהירות שבה, וזה ע"י שלומדת תורת ה' תמימה
ועי"ז מקיימת מצות ה' ברה שמאירת עינים והתנאי הראשון
היא ללמוד בבהירות העיון, ועי"ז עושים מצות על אמיתתם
ובזה נחשבים לחכמים ונבונים ע"י רש"י דברים ועי"ז ניצלים
מכל מיני בלבול המוחות ושיטות כוזבות אפי' בתקופה הזאת
שהחשך יכסה ארץ וכו' יקוים בנו ועליך יזרח ה' וגו'.

דרוש לברכת החמה שנאמרה לתקופת ברכת החמה דהשתא ד' ניסן תשמ"א לפ"ק

במס' נדרים דף ל"ט אי' דרש רבא ואמרי לה אר"י מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה, שמש ירח זבול מאי בעי, והא ברקיע קביעי, מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירים, וכו' ע"ש.

והדרוש הזה הוא תמוה מאד דמה להם להשמש וירח לבן עמרם, ולמה דוקא לא רצו להאיר מפני העול הנעשה לבן עמרם במחלקותו של קרח, וכדי להבין הדבר נביא עוד מאמר חז"ל בשבת דף פ"ח דאי' שם הנעלבין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבים ועונים עליהם אמר הכ' ואהביו כצאת השמש בגבורתו ע"ש.

וגם זה צ"ל דמה לו להשמש להנעלבים ואינם עולבין, ועי' חולין פ"ג מענין קטרוג הלבנה דקטרגה ואמרה א"א לשני מלכים להשתמש בכתר אחד אמר לה הקב"ה לכי ומעטי עצמך, אמרה וכי בשביל שאמרתי לפניך דבר הגון עלי למעט עצמי וכו' חזינן מזה דהשמש שמעה תביעת הלבנה למעט את אור השמש, ולא אמרה דבר וסבלה הכל ועי"ז לא די שלא הפסידה ורק אדרבה נתקטנה אורה של לבנה ולכן הנעלבין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבים עליהם נא' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, דהיינו דיתברר צדקם כשמש כי מדרך אנשים להשיב למחרפיהם כדי להגן על עצמם בחשבם כי עי"ז יגיע לו הפסד וההיפך הוא כיון שלא עונה כדי לא להרבות מחלוקת אז השי"ת יריב ריבו ולבסוף יצא כגונה צדקו.

ובמילא פה כשעשה קרח מחלוקת עם משה כי קרח רצה גדולה והי' בו קנאה דקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל ורצה בכח הזרוע של מחלוקת ועי' השמצות לחשוד במשה

רבינו ע"ה, ומשו"ה לא רצו המאורות להאיר דעיין במדרש
תלפיות (ערך חנה) דמה שנברא ביום רביעי הי' בזכותה של
רחל וכו' ע"ש ונוכל לומר דמה דהי' בזכות של רחל בשביל
שרחל אמינו ע"ה מסרה א"ע וכל עתידה הרוחני שלא לבייש
אחותה ואף דעי"ז היתה בסכנה ליפול לגורלו של עשיו מ"מ
סבלה הכל כדי שלא לבייש אחותה ולכן בזכותה נבראו
המאורות השמש דמאירה ג"כ בשביל שסבלה עלבון, והלבנה
הלא אין לה אור מעצמה רק מהשמש ע"כ.

ובזה עכשיו שמברכין ברכת החמה, כדי להתבונן במעשה
החמה והעיקר, דע"י זכות רחל אמינו היא מאירה והלא ידוע
דע"י זכות רחל אמינו ע"ה הבטיח לה הקב"ה "ושבו בנים
לגבולם" וידוע דגלות החל הזה היא ע"י חטא שנאת חנם כדאי'
ביומא דף ט' דהיינו חטאים שבין אדם לחבירו וכמבואר זה
מעשה קרח לחשוד אנשים כשרים בעבירות וזה עיקר גרם לכל
מיני מחלוקת וש"ח וזה מעכב גאולתינו, ועכשיו שאנו עומדים
בימי ניסן ימי צאתנו מארץ מצרים, הלה אי' בזה"ק דגאולת
מצרים כולל כל הגאולות כדי להתבונן קצת מה הי' עיכוב
הגאולה במצרים, הנה מצינו באבותינו במצרים שלא שינו
שםם ולשונם ולבושם, ומ"מ בקריעת ים סוף טען המקטרג
הללו עובדי ע"ז והללו חזינן מזה דיכולים לעבד ע"ז אף בלבוש
חסידי, וע"י פ' שמות ג' בפסוק כתוב וירא משה ויאמר אכן
נודע הדבר ובפרש"י שם בשם המד' דעכשיו נודע לו הדבר
שהי' תמה עליו, מה חטאו ישרא' מכל שבעים אומות להיות
נרדים בעבודת פרך אבל רואה אני שהם ראויים לכך ע"ש וע"י
במדרש שם כיון ששמע דבריו דבר דתן אמר לה"ר יש ביניהן
האיך יהיו ראויין לגאולה ע"ש.

ולכאורה קשה והלה הי' ביניהן ע"ז עיי"ש"ר פ"ו שהיא
שקולה כנגד כל התורה, והגם שלה"ר חמור שהוא שקולה
כנגד ג עבירות כדאי' בערכין טו ובירושלמי פ"א דפאה ד'
דברים נפרעין מן האדם בעוה"ז והקרן קימת לו לעוה"ב ואלו

קרה בינינו פה בברוקלין, ששתי כתות הקוראים עצמם עוד בשם חסידים הגיע אש המחלוקת כ"כ עד שכת אחת הפליגה בדשעה כ"כ והשנאה הגיע עד לידי איומי רציחה, וגם להפיץ כתבי פלסתר הקוראים לרציחה, וכן ארגנו כמה מאות פרחים הפגנת הסתה לרציחה, וכשהופיעו אנשי התקשורת התפארו, "אז בלוט וועט זיך גיסען" דהיינו שישפכו דם אחיהם, ר"ל, והדבר הזה נמסר על הראדיו וטעלעוויזיא לפני כל גויי הארצות, ולא הספיקו בכך עד שמש שכרו בעד עשרות אלפים להניח פצצות לסכן חיי אנשים ד"ל וגם דבר זה נמסר בפני העולם, וכמובן שבמצב כזה היו צריכים לפנות אל הגוים כדי להגן על חיי ורכוש אנשים, והגוי הי' צריך לקדוא ולהטיף מוסר, וכשראה שאין דבריו נשמעים עד שהוצרך להשתמש בכח הזרוע להראות להם את כחו, ואז שקטו, וכדי בזיון וקצף, ויש להאריך בזה הרבה, לא בעצם העובדה הלה האדיכות בזה אך למותר, ובודאי שדבר זה מאוס בעיני כל מי שיש לו מוח בקדקדו, ולהמון הבערים והכסילים חבל על כל מילא כי אם תכתוש את האויל במכתש לא תסיר אולתו ממנו (משלי יח) כי לא יחפוץ הכסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו (משלי שם) וגם לחכמים ביניהם עליהם נאמר "חכמים הם להדע" וגו' ומשתמשים בכל מיני ערמוניות כדי להצר לחבריהן, ולהכנות מחודבן חבריהן ועליהם נאמר "היו צרי' לראש" וגו' כדאי' בווה"ק שהם מע"ר שכל מה דעבדין לגרמייהו הוא, במסוה של לשם שמים, וכמו שאמרו חז"ל אטו ברשיעה עסקינן (יומא ו) (אטו בשופטני עסקי' ב"מ טז) או למנהיגיהם שמסיתים אותם לכל זה, עליהם אמר הכי' "ודועה כסילים ירוע", ודברינו זה רק למבקשי ה' שהם מבקשי האמת ואליהם נאמר "תן לחכם ויחכם עוד" שהם ידעו מי הם הבעלי מחלוקת שעליהם אמר הכי' "הבדלו מתוך העדה הזאת" שהיא עיקר התברלות מהרשעים שנאמר בתודה הק' ועליהם נאמר די לחכימא ברמיזא. ע"כ ע"י התבוננות קצת במעשינו להטיב

הן ע"ז ג"ע ש"ד ולה"ר כנגד כולן ע"ש מ"מ גם ע"ז חמורה מאד
וא"כ אפשר בשביל ע"ז היו משתעבדים. ונלע"ד דבלשון המד'
כ' שהי' משה תמה מה חטאו ישרא' מכל שבעים אומות דהא
גם הם עובדים ע"ז אף דב"ג נצטווה על הע"ז, מ"מ לא
משתעבדים, וגם יש לומר דע"י ויתערבו בגוים וילמדו
מעשיהם, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו ובפרט מלשינות
להלשין א' על חבירו, כמו שעשו דתן ואבירם למשה זהו
קטרוג גדול ומדה גרועה שאין אפי' באומות העולם, כי בזמן
שקבוצת אנשים הם ביחד בשבי בדרך כלל עוזרים א' לחבירו
ואפי' א' עשה עולה מכסים עליו, וה"ה כאן לא די שמשה
רע"ה מסר נפשו להציל את איש העברי מיד איש מצרי מיד
שפגע בכבודם שאמר להם מוסר למה תכה רעיך הלכו
להלשון לפני הגוי אשר אצלו היו בגלות שעשה להם כל
השעבוד, מ"מ ברשעם הגדולה הלכו להלשין, וזה הי' קטרוג
נורא עד שלא היו ראויים לגאולה. עוד שלבסוף עשו תשובה
ע"ז כדאי' בש"ר פ"א בשביל ד דברים נגאלו ישרא' ממצרים
וא' מהם שלא אמרו לה"ר ע"ש.

וכן הי' בתקופת בית שני כשצרו הורקנס ואריסטובלוס זה
ע"ז עי' מס' ב"ק והצרו אנשי אריסטובלוס להורקנס עד
שהוצרכו לפנות לעזרה למלכות רומי, עד שחרבו בית שני
כמבואר ביוסיפון באריכות ואף שהיו גבורים מופלגים, מ"מ
סייעו מן השמים לרומיים למסור בידם הבית שנחרבה בעוון
שנאת חנם, וכיון שהגיע השנאה כ"כ עד שהוצרכו לחפש
עזרה אצל הגוים כדי להגן מפני רשעת היהודים, ואף שמלכי
חשמונאים היו ביחסים ידידיים וטובים עם מלכי רומי, ובשביל
זה פנה הורקנס החסיד אליהם, מ"מ היה ע"ז קטרוג נורא
שיגיע רשעת ושנאת היהודים א' לחבירו עד שיצטרכו שהגוי
יבוא לעזרתם ויתווך ביניהם ויסדר ענינם, עד שגרם חורבן
הבית וגלות הרביעי הזאת, אשר עדיין אנו בה, כי עדיין
מרקדת בינינו, ובפרט בשבועות האחרונות ממש אותה דבר

דרכינו לכבד א' את חבירו לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך מה
דעלך סני לחברך לא תעביד דזה כל התורה כולה ירחם ה'
עלינו שיקוים בנו מהרה והי' אור הלבנה כאור החמה ואור
החמה יהי' שבעתיים כאור שבעת הימים ביום חבש ה' את
שבר עמו ומרחץ מכתו ירפא.

ברה כחמה

דיני ברכת החמה

(א) הרואה את החמה לאחר הקיפה הגדולה, כשהיא חוזרת למקום התחלת הקיפתה בתחלת ליל רביעי מששת ימי בראשית, והיא הזמן שבו חלה תקופת ניסן בתחלת ליל ד', והיא פעם אחת לעשרים ושמונה שנים, כשרואה אותה בבוקר ביום רביעי מברך ברוך אתה וכו' עושה מעשה בראשית (ברכות נ"ו: וכדש"י שם שו"ע או"ח סי' רכ"ט סעיף ב').

[תקופת ניסן בתחילת ליל ד' יחול פעם בסוף אדר (כן יהי' אי"ה בער"ח ניסן תתקצ"ג), ופעם בתחלת ניסן כן הוא השנה שנת תשמ"א לפ"ק ופעם בסוף ניסן כן הי' בשנת תשי"ג וכן יהי' אי"ה בשנת תשצ"ז] בכ"ג בניסן].

(ב) השנה הזאת שהיא שנת תשמ"א לפ"ק למנין שאנו מונים בה לב"ע פה מאנסי נ"י יחול תקופת ניסן ביום שלישי לסדר טהרה, שלישי לחודש ניסן בשעה 6 בערב, אור ליום רביעי, והוא התחלת המחזור הגדול, ובאותה שעה תתחיל החמה את סיבוכו המאתיים וששה (מחזור 17) מיום בדיאת העולם, אך זמן הברכה היא ביום רביעי בבוקר.

(ג) מתי נקרא בוקר: ע"י מגן אברהם שם דכבוקר משמע מיד בהגן החמה וכן כתב בליקוטים שמהרי"ל צוה להכריז בערב שלמחר יזהר כל אדם כשרואה הנץ החמה יברך, עכ"ל וזמן נץ החמה ביום ד' ניסן הבעל"ט אם ח"ו נהי' עוד בתוך הגולה פה מאנסי על נהר סוזען תהי' הנץ בשעה 5.30 והיא התחלת הזמן.

(ד) לכתחילה יזהר לברך במקום שרואה כל גלגל החמה (שע"ת שם תקוה"ח פ"ד).

[ועי' בספר תקופת החמה להרי"ם טוקאצינסקי פ"ד סעי' ד' דמפ' דאין כונת הפרסקים מיד בהגן החמה כמו לתפלה אלא אחרי עלות עגול החמה על הארץ ע"ש ועי' במנחת כהן מאמר מבוא השמש פ"ז דמתחלת יציאתה של השמש עד יציאת כולה היא כשני דקות ושני שלישי דקות ע"ש ועי' בס' מחבר"ר סי' רכ"ט סק"ד הובא בשע"ת שם סק"ג וכבא"ח ש"א פ' עקב דיזהר לברך במקום שרואה גלגל החמה ולא סגי ברואה אור

ברה כחמה

זריחתה בלבד, ובדבריהם לא מבואר דצריך לראות את כל גלגל החמה, רק דיראה את הגלגל עולה מהאופק ונוכל לומר דדדי ברואה הנקודה הראשונה של גלגל החמה עולה כמו לתפלה דזה נקרא "הנץ" מל' "הנצו הרמונים" (שיה"ש ו') ולא ידעתי זה מנין לו ועי' בתשובת כתב סופר סי' ל"ד דאין מברכין על החמה עד שמלאה פני תבל מאורה ונהנין ממנה ע"ש. ואפ"ל דל' הגמ' הרואה חמה משמע דצריך לראותה כולה ועי' בת' ח"ס או"ח סי' נ"ו דדייק מל' הרמב"ם פ"י מהל' ברכות הלי"ח דמשמע דצריך לראותה ע"ש ומל' אותה משמע כולה או רובה ולא סגי במקצתה, ונ"מ ביום המעונן דאם רואה מקצתה ועד שעולה כולה נכנסת תחת העננים אפשר דלא סגי, ואפשר דזה מעכב אפי' בדיעבד בבירך בתחלת עלית מקצתה ולא המתין עד שיצא כולה, ל"ד לתפלה דמעלת תפלה עם הנץ נלמוד מדכתיב "ראוך עם שמש" ו"עם" משמע עם התחלת ביאתה דמתחלת לצאת כנ"ל וצ"ע].

(ה) לפני הנץ אין לברך אף שהאיר היום (פתח הדביר בהשמטות שבסוף ח"ג סק"ג) ולכן נהגו בכמה מקומות להתפלל קודם (עי' תשובת משאת בנימין ק"ב דמברכין ברכה זו כשיוצאין מביה"כ ע"ש וכן הוא במג"א בשם מהר"ש ע"ש וכן כ' בס' יוסף אומץ סי' שע"ח שכן הוא מנהג פרנקפורט דאחר ביה"כ"נ מברכין וכן כ' בדרך החיים דמברכין אחר התפלה, וכן כ' בא"א להג' מבוטשאטש סי' רכ"ט וכן מובא בשם הג' בעל שו"מ דהתפלל קודם ואח"כ ברך ע"י יזרח אור פט"ו ע"ש וכן כ' הח"ס או"ח סי' נ"ו ובשו"ת הר צבי או"ח ח"א קי"ט דייק כן מל' המהרי"ל מדלא קאמר יזהר כל אדם לראות נץ החמה כדי לברך, ורק קאמר כשרואה נה"ח מברך, משמע דמתי שהוא רואה דהיינו אחר התפלה יברך ובפרט למתפללין כותיקון וידוע גודל מעלת תפלת ותיקון אין ראוי לדחות תפלת ותיקון משום ברכה זו, ובפרט דתפלה תדירה ותדיר קודם, וגם כיון דלברכת החמה צריך לראות גלגל החמה ולתפלה די כשרואה מקצתה יוצא וזה כשתי דקות, וגם ע"פ רוב בתים מסתירים בעירות וצריכים לחכות עד שיעלה בגובה הרקיע ובין כך ובין כך יכולים לגמור התפלה ע"כ ראוי להשכים בבקר כדי להתפלל כותיקון, ולברך בצבור תיכף אחר התפלה רכן מובא בספר תקופה"ח שכן מנהג העולם וכן נהג בעל החזו"א בשנת תשי"ג דברך אחר תפלת ותיקון ע"כ.

ברה כחמה

ו) נהגו לקום קודם עלות השחר ולהתפלל כותיקון כדי לברך תיכף אחר התפלה.

ז) לכתחלה ידקדק לחזור אחר מקום שנאספים שם קבוץ גדול דנהגו לברך ברכה זו באסיפה גדולה (מחבר"ר שם, מ"ב סי' ק"א, ודה"ח, וכה"ח סי' רכ"ט י"ג, יעב"ץ במו"ק סי' רכ"ט, ועי' בשד"ח פאת השדה מערכת ברכות סי' ל"ג בשם הר"י דמברכין אותה בצבור שלא יחשדו דמברכין לחמה, דברבים ליכא חשדא ע"ש).

ח) אם מתאחר לקום, כשיראה החמה יברך אפי' קודם התפלה משום שזריזין מקדימין למצוות ואין מעבירין על המצות (שו"ת אמרי שמואל או"ח סי' א' כתב על הר"א קובו דבירך קודם התפלה עם עשרה שנתקבצו בביתו לתפלת שחרית (זהרי חמה להגר"ח כהן ראפפורט דף ז' ע"ב וכ"כ הרבה אחרונים).

אולם עי' בברכת החמה להגר"ם כהנא או"ח דכ' דהגם דזריזין מקדימין חשוב יותר מברוב עם כמש"כ החיד"א מ"מ הלא קיי"ל בזבחים פ"ט דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ובתדיר ומקודש הוא איבעיא דלא איפשיטא איזה מהן קודם, ודעת הר"ב בזבחים פ"י דתדיר קודם ומבואר בש"ס שם דמה"ט מנחה קודם, ועי' בט"ז או"ח סי' תרפ"ד סק"ד וא"כ פשיטא דהתפלה שהיא תדיר וגם קודש דאית בה קדושת השי"ת קודמת לברכת החמה דאינה אלא ברכת השבח וא"כ ק' על האחרונים הנ"ל שכתבו לברך קודם התפלה וצ"ע.

ואפ"ל דתלוי בזה אם ברכת החמה הוה רשות או חובה עי' בזה בשו"ת הר צבי חאו"ח סוסי' קי"ט שמסתפק בזה ומביא משו"ת הרשב"א סי' רמ"ה הוב"ד בח"ס או"ח נ"ה, כתב דכל הברכות שבפרק הרואה וכל אותן הברכות שנזכרו שם דלאו מזמן לזמן אלא במקום הנאה בלבד, י"ל דלאו בחובה אמורים אלא ברשות, וכיון דגם הברכה דעושה מעשה בראשית הם מהנזכרים שם במתני' דפ' הרואה וגם ברכות שהחינו ובחדא מחתא מחתינהו י"ל כשם שברכת שהחינו הוי רשות כן ברכת עושה מעשה בראשית וכו' ומסיק דכיון דברכת החמה אינה אלא כשרואה החמה וכידו שלא לראותה ולא יתחייב ותו הוי כרשות ע"ש ולפ"ד נמצא דברכת החמה הוי כמו ציצית דאין חיוב רק אם יש לו בגד של ד' כנפות שהעלה

ברה כחמה

השאגת אריי' בסי' כ"ח דדין קדימה של תדיר ושל מקודש היא דוקא בשני מצוות חיוביות, אבל מותר להקדים דבר הרשות לדבר מצוה כגון ללבוש בגד קודם הנחת תפילין, ואין בזה לא משום מקודש ולא משום תדיר, ולכן העלה דכיון דציצית אינו חיוב אם מקדים ציצית לתפילין אף דתפילין מקודש אי"ז כלום ע"ש, וממילא ל"ק ממנחה ומוסף דהתם שניהם חיובים עכ"פ מדרבנן וס"ל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ושייך בזה הדין דתדיר קודם, אבל ברכת החמה אם מקדים לתפלה אף דתפלה תדירה ומקודשת כיון דאין חיוב מותר להקדימו ואין זה בגדר קדימה, ואף דבציצית אם לובש בגד של ד' כנפות עם ציצית מקיים מצוה גדולה כיון דאין חיוב לא הוה בן זוגו של תפילין ומותר להקדים א' לחבירו, ואפשר לדמות זה לשני אחים דמצוה להקדים הבכור על אחיו הצעיר אבל בשני אנשים זרים אין מצוה להקדים הבכור על פשוט וה"ה בשני מצוות חיוביות הוו כשני אחים ויש בהם דינים של קדימה כנ"ל וממילא ה"ה בברכת החמה אף דכשמברך מקיים מצוה ונותן הודאה לשמו ית' על מעשה בראשית ובמיוחד על בריית גלגל חמה ועל תליתו אצל המזלות וכוכבי לכת וע"י סיכוכו אצל המזלות ובאמצעם יש לנו ד' תקיפות בשנה והרבה תועלויות אחרים, ובודאי דשבח גדול הוא אבל מ"מ אין חיוב וא"כ אי"ז שייך לתפלה חיובית ומותר להקדימו וכיון דמותר ראוי להקדימו ולזרז עצמו לפאר ליוצרו על שם כבוד מלכותו כנ"ל בפשיטות לפי דברי השאג"א ע"כ.

ובספיקו של הג' בעל הר צבי י"ל ג"כ בפשיטות דלא הוי חובה דהנה מקור הדין לברכת החמה הוא במס' ברכות דף נ"ט ע"ב ואי' שם בגמ' ת"ר הרואה חמה בתקופתה מקום שהיא חוזרת שם לתחלת הקיפה, היא שעת תליית המאורות [כעת הבריאה, שמאז התחילה להקיף ולשמש, רש"י] לבנה בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסידרן אומר ברוך עושה בראשית וכו' ע"ש והנה כייל שם בגמ' בחדא מחתא עם ברכת החמה גם ברכת לבנה וכוכבים ומזלות לברך אותה ברכה כמו על החמה וכן העתיק בשו"ע או"ח סי' רכ"ט לברך על כל הני, ומ"מ לא שמענו מעולם לברך חרץ מהחמה וע"י משנה ברורה שם סק"ט וכהיום אין נוהגין העולם בזה ע"ש ובשו"ת בית אפרים או"ח כ' מפ' הטעם דדווקא על החמה מברכים שהיא מסורה לכל וכל א' וא' רואה אותה בתקופתה,

ברך כחמה

משא"כ שאר כרכבי לכת אין מוצאיהם ידועים וניכרים כי אם לחכמים הבקיאים בחכמת התכונה ע"כ ובשו"ת מהר"א או"ח ז' תי' כיון שא"א לראותם רק במשקפות, גם הזמן הדאוי לברכה אינו אלא שעה או שעתיים, ע"כ לית מאן דאשגח על ברכה זו ע"כ.

ולכאורה ק' אם זה חיוב לברך למה לא נלמוד עכ"פ הת"ח חכמת התכונה ולהורות לעם מתי לברך, ולמה לית מאן דאשגח, והתי' דאינו חיוב ומשו"ה במקום לבלות זמן על חכמת התכונה דהיא למטה מן השמש מבלים הזמן על התורה דהיא למעלה מן השמש בפרט בזמן הזה דנחמעטו הלבבות בעוה"ר ומעט מעט שזוכה ללמוד כל התורה על בורי' דהיא ש"ס וד' חלקי שו"ע עם ראשונים עכ"פ דעי"ז האופן צדיכים ללמוד כמבואר בשו"ע הרב הל' תלמוד תורה, ובמקום ללמוד תקופות וגימטריאות דהן פרפראות לחכמה לומדים פתחי נדה דהן הן גופי הלכות ע"כ לית מאן דאשגח על ברכה זו, אבל אם הי' חיוב הלא מבטלין ת"ת למקרא מגילה וכן לכל מצוה דרבנן דגדול תלמוד המביא לידי מעשה, ע"כ על כל מעשה מצוה אף דרבנן מבטלין תורה כמבואר בפוסקים, וממילא אם הי' חיוב היינו מחויבים לבטל ת"ת וללמוד התקופות כדי לקיים מצות ברכה, וע"כ דאינו חיוב וממילא גם ברכת החמה אינו חיוב מדכייל להו בחדא, וכיון דאינו חיוב יכול להקדימו לתפלה וכנ"ל כנלענ"ד.

ודאיתי בס' תקוה"ח וברכתה שהאריך בסוגי' זו דתדיר, והעלה ע"פ דבדי שאג"א בסי' כ"ב וכן הוא בחי' הרשב"א ברכות כ"ח דהא דצריך להתפלל מנחה תחלה קודם מוסף בהגיע זמן מנחה דוקא כששתיהן לפניו כלומר שהי' בדעתו להתפלל עכשיו שתיהן הא אם לא היתה בדעתו להתפלל עכשיו מנחה אלא עם דמדומי חמה מתפלל מוסף לבדה וכ"מ בדבדי רש"י שם והדי בתוס' שם ד"ה הלכה ע"ש וע"ז פ' בנר"ד דאלו שאינם מהדרין להתפלל בזמן הנץ החמה ואין דעתם עתה להדר להתפלל עם הנה"ח יכולים לברך ברכת החמה קודם התפלה ע"ש.

ולע"ד כידן שמנץ החמה ועוד קודם חל חובת ק"ש דלכתחלה צריך לקרותה כוותיקון וגם עם ברכותי' וכן אח"כ כל המקדים לקרותה הרי"ז משובח כמבואר באו"ח סי' נ"ח ע"ש וגם צריך לסמוך לה התפלה משום

ברה כחמה

סמיכות גאולה לתפלה, וכי בשביל שהוא לא רוצה להתפלל רק לעסוק בדבר הרשות דגם זה אסור דאסור לעסוק בצרכי חפציו קודם התפלה עי' שו"ע או"ח סי' פ"ט סעיף ג' ואף דרמ"א מיקל באמר מקצת ברכות מ"מ סיים שם וטוב להחמיר ומסתמא מיירי אם מוכרח לעסוק בעסקיו דהוי דבר האבד וכיוצא, אבל בשביל זה לא נקרא דלא הגיע זמן התפלה ואה"נ אם מוכרח לעסוק בעסקיו כמו שמותר לו לעסוק בעסקיו מותר לו לברך כיון דאנוס הוא והקדמת עסקיו לתפלה היא יותר בזיון להקדמת ברכה אבל אם יכול לדחות עסקיו לאחר התפלה חובת תפלה עליו וכל שמקדים לו דבר שאין תדיר הוי בזיון לתפלה ול"ד למנחה דמנחה אי"ח בהתחלת זמנו ואדרבה לכתחילה אין להתפלל עד תשע ומחצה עי' סי' רל"ג סעי"א ובמ"ב שם ובכה"ח שם סק"א ע"ש ואפי' אח"כ יכול לכתחלה לאמרה עד שקיעה"ח וגם מותר לעשות כל המלאכות קודם מנחה אם ממנה שומר להזכירו להתפלל, ושם כ' הרשב"א והשג"א דאם אין רוצה להתפלל מנחה יכול להקדים מוסף, אבל לפי מה שבארנו מותר לכתחלה לברך קודם שחרית דאי"ז חיוב מצוה ע"כ.

וראיתי בשו"ת הר צבי חאו"ח סי' קי"ט, דכ' מטעם אחר יכול להקדים ברכת החמה לתפלת שחרית אף דהיא תדיר דאין מעבירין על המצות דוחה לתדיר עי"ש ולפי המבואר וגם הוא בעצמו העלה דברה"ח אין אלא רשות צ"ע דא"כ אי"ז מצוה ומה שייך בזה לומר דאין מעבירין עה"מ עד כדי לדחות תפלה התדורה וצ"ע.

היוצא לנו מזה דאם לא התפלל משהגיע זמנה אז יכול לברך קודם התפלה, ל"מ אם הצבור מברכין עכשיו דיברך עמהם ויש בזה משום ברוב עם הדרת מלך, רק אפי' ביחידות יכול לברך קודם התפלה ובפדט שיש לחוש שיעבור זמנו או שיתכסה השמים בעבים דיברך תיכף ולא ימתין כנלענ"ד.

ברוב עם

(ט) אם הצבור מתאחרים יברך מיד כשרואה גלגל חמה ולא ימתין על הצבור (מחבר סי' רכ"ט), ומכ"ש אם יש לחוש שיתכסה השמש בעבים יברך מיד שרואה את השמש (דה"ח וח"ס או"ח סי' נ"ו).

ברה כחמה

(והנה אף דהיכי דיש חשש שיבטל המצוה לגמרי או לא יקיים כהוגן בודאי דיברך מיד ולא ימתין על הצבור, אבל היכי שהרקיע בטהרתה ואין חשש לזה אפשר דימתין על הצבור כדי לברך ברוב עם וזה משפיע גם על הכונה, ואף דבמחבר שם כ' בזה"ל, להזהיר לברך כשרואה את הנה"ח וש"ד לברך ביחיד מלאחר עד אחר התפלה לברכה בעשרה דאי"ז אלא מנהג שרצו לנהוג רבני בתראי משום ברוב עם ואי"ז דבר שטעון עשרה ומוכח בר"ה (ל"ב ע"ב) דטעם זריזין דחי לטעם דרוב עם עכ"ל וכן כ' גם בספרו ברכ"י אר"ח א' ז' וכ"כ הח"א (כלל ס"ח ו') דאפי' אם ימתין ועושה ברוב עם מוטב להיות מן הזריזין דאי' בר"ה (ל"ב) השני מתקיע משום דברוב עם וכו' ומק' אי הכי הלל נמי נימא דהשני יקרא ההלל משום ברוב עם אלא מ"ש הלל דבראשון דזריזין מקדימין כו' אר"י וכו' ע"ש.

ולפי מה שביארנו דברכת החמה אינה מצוה אלא רשות הגם דגם בזה שייך זריזות להקדים עצמו לברכה מ"מ כיון דאינה מצוה אפשר דלא שייך בזה זריזין מקדימין ועדיף לברך ברוב עם שמשפיע על הכונה ואין דומה מועטין העושים המצוה למרובין העושים המצוה (רש"י ויקרא כ"ו ח'). ואף דאין זה חיוב ממילא אין נכנס בגדר שאר מצות בענין זריזות אבל מ"מ לאחר שבירך עשה מצוה כמו בציצית שכו' לעיל ואם רבים אומרים ברכה לפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו זה מוסיף בשבח וכבוד, דפועל על הכונה ע"כ ישתדל כל יחיד להיות חלק מצבור להגביר הקול והכונה להרבות כבוד שמים כנ"ל.

ועי' תקוה"ח וברכתה להגרי"ם טוקאצינסקי שחולק על עיקר הדין וההנחה דזריזין מקדימין דוחה לטעם דברוב עם.

עד מתי יכול לברך

(י) מאד ישתדל לברך ברכה זו לכה"פ עד סוף שלש שעות זמניות מהבקר (מג"א שם סק"ה שאחר ג' שעות לא יבדך) ועיין בפמ"ג שם א"א סק"ה דהשעות הם זמניות) וכן דעת ח"ס סי' נ"ה ועי' א"א להגה"ק מבוטשאטש שכו' שהמג"א למד מל' הרמב"ם שכו' בבקר וסתם בבקר היא עד ג"ש ע"ש.

ברה כחמה

יא) אם לא ברך עד ג' שעות י"א דאין לברך עוד בשם ומלכות (מג"א שם פמ"ג שם) וי"א דגם עד חצות יכול לברך, עי' בהגהות (דגול מרבבה א"ר ח"א יעבץ משנ"ב סק"ח וכן העידו שמרן מהר"א מבעלזא ברך קודם חצות).

אם נתקדרו השמים בעבים ומכסים השמש

יב) אם השמים מכוסים בעננים קצת כבוקר ונראת רושם החמה מבין עננים אם יש חשש שאח"כ תתכסה לגמרי יברך תיכף ולא ימתין ויכול לברך בשם ומלכות (ח"ס סי' נ"ו העיד שרבו הגאון מהרנ"א עשה מעשה בשנת תקמ"ה שהיתה מכוסה בעבים אך רישומה ניכר ובירך בשו"מ ומעתיקו המשנ"ב שם להלכה ע"ש).

יג) אם מכוסה החמה לגמרי ואפי' רישומה אין ניכר מבעד לעננים ימתין עד קודם חצות ואז אם לא תתגלה יברך בלא שו"מ (עי' פמ"ג ח"ב סי' ל"ח דרוצה לומר דיכול לברך אף במכוסה לגמרי כיון שאנו יודעים שהוא בנקודה ראשונה ראוי לברך ע"ש ומיהו בשד"ח הביא קונטרס מיוחד בהל' קיה"ח וכ' לברך בלא שו"מ וכן דעת הג' רש"ק וכ"כ ח"ס).

יד) נתגלתה החמה ביום מעונן באמצע קריאת שמע או ברכותי' לא יפסיק (ספר יזרח אור בשם גאון א' ע"ש) וי"א דיפסיק, ורק דאם אפשר לסיים עד סוף פרק שיאמר בין הפרקים ואם יש חשש שתתכסה יפסיק אפי' באמצע הפרק (נו"ב קמא או"ח ס"א שפסק כן לענין קידוש לבנה אם הזמן עובר) ולא יאמר רק הברכה ולא שום דבר אחר.

טו) ואם נראתה החמה אחרי שסיימו הצבור תפלה בלחש לפני חזרת הש"ץ, יצאו כל הקהל ויאמרו רק הברכה ויחזרו לביהמ"ד לסיים התפלה, ושאר התפלות והמזמורים הנהוגות לומר יאמרו אחרי סיום כל התפלה, ורק לשם יחוד יאמרו קודם הברכה אם יש שהות, אבל אם חשש שתחזור ותתכסה יאמר תיכף הברכה (ברה"ח).

טז) ואם נראתה החמה באמצע חזרת הש"ץ או באמצע קדיש יש לצאת לברך רק את הברכה ובלבד שישארו עשרה בבית הכנסת לעניית אמן (שם בשם סי' חסידים סי' תת"צ דפסק כן לענין קשת דאף דעוסק

ברה כחמה

במצוה פטור מן המצוה שאני הא דהוא מצוה עוברת ע"ש) ואם אחר חזרת הש"ץ נראתה החמה יצאו כל הצבור ויגמרו כל הסדר ואח"כ יאמרו אשרי ובל"צ וקדיש תקבל (שם דלא הוה הפסק דג"ז תפלות ותחנונים ויחזור הקדיש גם ע"ז).

(ז) במקום שיש קביעות ללמוד אחרי התפלה יברכו הברכה אחרי הלימוד שם דלימוד שייך לתפלה (עי' או"ח סי' קנ"ה ובמ"ב שם דצריך ללמוד אחרי התפלה) וביום המעונן יברכו קודם ואח"כ ילמדו (שם דהוה כמצוה עוברת).

(ח) התחיל לברך ונתכסחה בעבים גומר את הברכה (שו"ת רדב"ז סי' קנ"ז ומביאו במג"א סי' תכ"ו לענין קידוש לבנה) ולכתחלה לא יתחיל אם משער שתתכסה ובשע"ד יש להקל אף להתחיל הבדכה אם לא עבר יותר משיעור כדי דבור משעה שהחמה נראה עד שנתכסה (ביאור הלכה סי' תכ"ו בשם הג' ר"ח צאנזער).

(ט) יכול לברך אפי' בכית אם רואה החמה דרך חלון, (וצריך לראות גוף השמש כנ"ל רק בשעה"ד כגון בחולה אם רואה את אור השמש יוכל לברך) כמו בלבנה עי' משנ"ב סי' תכ"ו סק"ב ולכתחלה טוב לפתוח החלון (באה"ט סי' תכ"ו סק"א).

(כ) אם רואים שהשמים מתקדרים בעבים ויש חשש שיעמוד כך, היו מדקדקים בשנת תשי"ג שהזמינו מקום באווירון שנוסע למעלה מהעננים ואם חוששים שגם במקום שנוסעים לשם יהי' עננים או יעבור הזמן אפי' של ג' שעות יקדשו באווירון דרך החלון, אבל אין מחויבים בכך (כמו שנת' לעיל דאינה מצוה חיובית).

(כא) בידך בלא שם ומלכות ואח"כ קודם חצות היום נראתה החמה שוב אין מברך בשו"מ (שע"ת סק"ג דלדעת הדאב"ד הברכות דפ' הרואה יוצא אף בלא שו"מ).

קטנים שהגיעו לחינוך מחנכין אותן לברך (ליקוטי סופר דף ל"ה).

(כב) נשים י"א שמברכין ברכת החמה בשם ומלכות וי"א שאין מברכות אלא שומעות מאחרים, או מברכות בלא שם ומלכות (שו"מ

ברה כחמה

מהדר"ב ח"ג סי' קס"ח אוסר לנשים לברך והכרעת הכה"ח דישמעו מאחרים ע"ש בסי' רכ"ט סק"ח ע"ש.

מחבר ספר שו"ת

זמן הברכה בארה"ב

כג) את הזמן ברכת החמה הנזכר לעיל מחשבים בכ"מ לפי זמנו, אף במקומות רחוקים מארץ ישראל שבהם שונה זמן זריחת החמה ושקיעתה בכמה שעות מכפי שהוא בארץ ישראל.

נבספר "ברכת החמה כהלכתה" כתב בחילוק ההלכה יש מקומות שצריכין לברך ברכה זו ביום שלישי ע"כ. ושם מביא מכתב שכתב לו הה"ג ר' משה שפירא שליט"א בנו של הה"ג ר"ד שפירא זצ"ל שכתב ביאור ארוך על זה והגו להעתיקו פה.

עוד כתב מעכ"ת שליט"א בסעיף ג' י"ש מקומות בעולם שצריבים לברך ברכה זו ביום שלישי, מקור דין זה הוציא מרברי הגאון הארר"ת בסי' "עובר אורח" (הנספח לס' אורחות חיים להגה"ק מספינקא) שכתב וז"ל "רעיקר הברכה לשעה שנתלית, וע"כ תשתנה שעת הברכה לפי המקומות, ובמדינותינו הנוטות לצפון יש לומר שהשעה מכוונת ליום השלישי לעת ערב בשעה השושית בעוד שלא שקעה החמה, וכך כל מקום לפי אופקו, והרבה הסכימו לו אז. במה שלא קדמני ארם, והיות שרבריו באו בקיצור נמרץ, וטעונין ביאור, וגם מה שיש להעיר בדבריו, וברבריו מע"כ שליט"א מה שכתב בביאור רבריו ע"פ רברי הלבוש, מוכרח אני להקדים לבאר דברי המג"א (סי' רכ"ט סק"ה) שכתב "ונ"ל דאם לא בדרך עד אחר ג' שעות לא יברך שכבר עברה ממקום הזה", והביאו מע"כ שליט"א לדברי המג"א להלן (סעיף ט'). והנה האחרונים נלאו להבין טעמו של המג"א. וכתבו דמקור רברי המג"א הוא בלבוש שכתב בזמן הברכה הוא ג' שעות על היום, אמנם עם זה עריון לא באנו

להבנת הטעם של דין זה, וכאשר באמת תמה הלחם חמודות (ברכות נ"ט) על הלבוש, לא דעתו מנין לו זה.

ועיין בא"ר (שם סק"ב) אחר שהביא דברי הלחם חמודות הנ"ל, כתב "וע"ל בהל' ר"ח כחשבון התקומות כתב שביום ד' ג' שעות על היום נתלו המאורות ע"ש", וכנראה בא ליישב בזה קושיות הלחם חמודות על הלבוש (כידוע שס' א"ר וסדר ליושב ולבאר דברי הלבוש) דמנין לו זה, ומה נתיישב בה, דהא דברים שכתב הלבוש בהל' ר"ח כתבו בקיצור גם כאן, ואע"פ כן תמה הלחם חמודות "מנין לו זה", ודברי הא"ר צריך ביאור.

אמנם נראה דכשנעוץ במילתא שמיר הן בדברי המג"א והן בדברי הלבוש, הרי הדברים מבוארים שדברי המג"א אינם שייכים לדברי הלבוש ולא נתכוון להם כלל. ראשית כלל גדול כידינו דהמג"א בשמסכים לדבר שכתבו אחד הפוסקים כותב הדין בסתם ומצוין בסוף שמו בחצאי לבנה, לומר שממנו נובע דין זה, ואם אינו מסכים בכירור כותב כתב מלוגו, (כ"כ בשדי חמד כללי הפוסקים סי' ט"ז אות י"ט בשם שו"ע הרב), וא"כ הכא שלא הזכיר המג"א את הלבוש לא בתחילת דבריו ולא בסוף דבריו, ואדרבא כתבו על שמו שכתב "ונראה לי", הרי ברור שלא נתכוון המג"א לדברי הלבוש, וחוץ מזה לא יתכן שדברי המג"א מקורן מדברי הלבוש, שהרי הלבוש כתב דשעת הברכה כג' שעות על היום, שאז ניתלו ברקיע, ולפי זה קודם שעה זו אי אפשר לברך דעדיין לא הגיעה החמה אל המקום אשר עמדה בשעת תלויות המאורות, ורק בשעה ג' על היום הוא התחלת זמן הברכה. וכמג"א כתב להיפך דמדוד בהנץ החמה יברך ורק עד ג' שעות יוכל לברך, וממילא שאין כל סמך שהמג"א בעצמו הוא שחידש הלכה זו וכמ"ש "ונראה לי", והא גומה ראוי שאין דברי הלבוש מתפרשין בדברי המג"א, וכאשר ובאר א"ה בסמוך.

ובן מוכח ג"כ מדברי הא"ר (שם) אחר שהביא לקושיית הלחם חמודות על הלבוש דמנין לו זה, ומ"ש ליושב זאת כמובא לעיל. הביא לדברי מו"ט שכתב דיכול לברך כן כל היום ולמחות עד חצות, וכתב ע"ז הא"ר יוח דלא במג"א שכתב שלא לברך אחר ג', ולא כתב דלא בלבוש דהא עליה ידידה קאי, הרי שגם הא"ר לא הבין כן בדעת הלבוש שהן בדברי המג"א.

ישוב ופירוש דברי הלבוש

ועכשיו נבא אל דברי הלבוש הנז' הנה שגור בהרבה מספרי אחרונים כי דעת הלבוש בשעת הברכה הוא שעות על היום, ופלפלו ושקלו וטרו על זאת, אמנם הרואה יראה לאחר העיון בדבריו היטיב כאשר אעתיק את דבריו, כי אי אפשר בשום מנין לפרש כן בדבריו, ומעולם לא אמר הלבוש כי שעת הברכה הוא ע"ג שעות על היום, וז"ל (שם ס"ב) "הוראה חמה בתקומתה והוא מביח שנה לביח שנה והתקומה בתחילת ליל ד', כשרואה אותה ביום ד' בבוקר מברך בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית, שאז היא עומדת בנקודה שהיתה עומדת בתחלת התלותה ברקיע כמעשה בראשית והוא בכמו ג' שעות על היום ההוא" עכ"ל, הרי למנינו שכתב בתחלה כלשון הרמב"ם והשו"ע "כשרואה אותה ביום ד' בבוקר מברך", דפרשו מיד בבוקר מברך, כמו שמירשו בן המג"א והדגול מרכבה וכל גדולי האחרונים לדברי הרמב"ם והשו"ע, ואם באמת הלבוש חולק עליהם היה צריך לומר כשרואה אותה ביום בכמו ג' שעות על היום ולכל הפחות היה צריך לומר הני תיבות "הוא בכמו ג' שעות על היום" תיכף אחר התיבות "עושה מעשה בראשית" רעיון מיירי בענין הברכה, ואם תתקש דאע"פ כן מה שכתב "והוא בכמו ג' שעות" קאי אלעיל מיניה לומר אימת מברך, א"כ הלבוש סותר עצמו מינו' ובי', שכתב בתחלה "הוראה חמה בתקומתה — והתקומה בתחילת ליל ד'" אשר למ"ז מברך על החמה כשהתקומה בתחילת ליל ד', ושוכ כתב "הוא בכמו ג' שעות על היום" דהיינו שהתקומה הוא בכמו ג' שעות על היום.

ברה כחמה

ועוד ראי' מברחת דאי אפשר לפרש דבוונת הלבוש במ"ש "והוא בכמו ג' שעות" קאי אלעיל מיני' אשעת הברכה, משום שכן היתה תליית המאורות במעשה בראשית בתקופת ניסן, הא מפורש בתב הלבוש (סוף הל' ר"ח קורם הציור של פיסת היר והאצבעות) רתקופת ניסן דשעת בריאת עולם היה בתחילת ליל ד' ואז ניתלו המאורות אליבא דרבי יהושע רס"ל בניסן נברא העולם וקיי"ל בוותיה לענין מנין התקופות, ואף רבי אלעזר מודה לרבי יהושע בזה אילו הו' העולם נברא בניסן, במפורש בן ברברי הלבוש (ה' ר"ח שם) וז"ל "דע שבין לרבי אליעזר בין לרבי יהושע היתה תקופת ניסן שקורם וי"ד ולאחר בהר"ד בתחילת ליל ד', לרבי אליעזר היתה ראוי להיות בן אם היה העולם נברא, ולרבי יהושע היתה בן כאמת, והוא היה תחילת עת בריאת החמה ותלייתה בגלגלה, ומשם ואילך היתה כל תקופה ז' שעות ומחצה זו אחר זו עד סוף ב"ח שנים, ואח"כ חזרה לכמות שהיו בכ"ח שנים הראשונים, ובן חוזרים חלילה לעולם" עב"ל. ובן כתב עור הלבוש שם לעיל מיני' גבי ביאור חשבון התקופות אליבא דר"א ור"י דל"א רבתשרי נברא העולם היתה תלית החמה בשעת בריאה בג' שעות על היום, ולר"י רס"ל רבניסן נברא העולם היתה תליית המאורות בתחילת ליל ד' עיי"ש. הרי לך מפורש ברברי הלבוש בי תקופת ניסן של שעת הבריאה היה בתחילת ליל ד' ואז היתה עת בריאת החמה ותלייתה בגלגלה, ומזמן הזה ואילך, היינו רמתחילת ליל ד' אתה מונה לבל תקופה ז' שעות ומחצה עד מחזור של ב"ח שנים, ואז הוא חוזר חלילה בבראשונה, הרי לך מזה ראי' ברורה כי אי אפשר לפרש מה שכתב הלבוש גבי ברבת החמה (סי' רב"ט) "והוא בכמו ג' שעות על היום" דקאי אלעיל מיני' אשעת הברכה שכן היה בעת תקופת ניסן שבתחילת הבריאה.

ורברי הלבוש שבסוף ה' ר"ח הנו' שכתב דאף רבי אליעזר מודה לרבי יהושע ראיולו היה העולם נברא בניסן היה צריך להיות התקופה בתחילת ליל ד' ועת תליית המאורות, לפי"ז על ברחק צריך לומר דרבי יהושע רס"ל רבניסן נברא העולם, היינו ניסן של שנת תוהו, שהוא חצי שנה קורם תשרי שהיה עת בריאת העולם לרעת רבי אליעזר, וזהו שכתב (שם) שבין לרבי אלעזר ובין לרבי יהושע היתה תקופת שקורם וי"ד ולאחר בהר"ד בתחילת ליל ד', לרבי אליעזר היתה ראוי להיות בן אם הו' העולם נברא, ולרבי יהושע היתה בן כאמת". ומו"ל ר"י היינו מולד תשרי של שנת בריאת העולם, ומולד בהר"ד היינו מולד תשרי של שנת תוהו והוא שנה אחת קורם, ותקופת ניסן ררבי יהושע היא תקופת ניסן דשנת תוהו חצי שנה קורם, ובהכרח צריך לומר בן, ראם נימא רתקופת ניסן דרבי יהושע היא חצי שנה לאחר תקופת תשרי דרבי אליעזר. א"ב האן רבי אליעזר רס"ל רבתשרי נברא העולם והיתה התקופה בג' שעות על היום, מודה לרבי יהושע ראיולו הו' העולם נברא בניסן היתה ראוי התקופה להיות בתחילת ליל ד', אין הרבר ראוי להיות בן, אלא בג' שעות מליל ה' היתה ראוייה להיות שהרי בין תקופה אחת לחברתה ז' שעות ומחצה, ומתשרי עד ניסן שתי תקופות הם ט"ו שעות, משא"כ אם תקופת ניסן דרבי יהושע הוא חצי שנה קורם תקופת תשרי דר"א שהיתה בג' שעות על היום, היתה כאמת ראוי להיות בן תקופת ניסן ט"ו שעות קורם שהיא בתחילת ליל ד'.

וכברבי הלבוש הנו' מפורש להדיא ברברי התוס' ד"ה (ח' ע"א) ר"ה לתקופות עיי"ש שהבריוח לומר בן מהא דקיי"ל בעירובין (ג' ע"א) דאין תקופת ניסן נופלת אלא או בתחלת היום או בתחלת הלילה או בחצי היום או בחצי הלילה, וב"כ הדמכ"ם (ה' קירוש החדש ה"ר) עיי"ש. ראם תקופת ניסן דר"י היא אחרי תקופת תשרי דר"א, אין הרבר בן במבואר לעיל. והא דכתבו התוס' בר"ה (ב"ז ע"א) ר"ה במאן, על מה שיסר ר"א הקליר בגשם דשמיני עצרת בר"א רבתשרי נברא העולם, ובשל פסח יסר ברבי יהושע "אומר ד"ת אלול ואלול דרבי אלקים חיים ואיבא למימר רבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד

ברה כחמה

ניסן". כבר כתב על זה אאמו"ר הגאון זצ"ל בס' שו"ת בני ציון (ח"א סי' י"ד אות ט"ז) רבס' שארית יעקב (רף י"ט ע"ב) עמר ע"ז והגיה ברברי התוס' וכתב ונראה ברור שט"ס הוא וצ"ל "רבניסן עלה במחשבה להבראות ולא נברא ער תשרי", ועיי"ש שהביא הרבה ראיות לזה, (ועיי"ע לאאמו"ר (שם סי' ז' אות ז') שכתב שכן נכון להגיה), ועיינ עור שם שאאמו"ר זצ"ל כתב ליישב בזה תמיהת המג"א על הלבוש שפסק בסו" תקצ"ב כד"א רבתשרי נברא העולם, מדברי תוס' ר"ה (כ"ז ע"א) הנ"ל שכתבו רבתשרי עלה במחשבה ולא נברא ער ניסן, וכתב ע"ז אאמו"ר זצ"ל ליישב מסבריו דנפשיה רי"ל דהלבוש הי' לו הגורסא בתוס' כמ"ש בשארית יעקב הנ"ל ובאמת שהרבר מוכרח כן כמפורש ברברי הלבוש סוף ה' ר"ח הנ"ל. ועפ"י רברי ר"ת שבתוס' ר"ה הנז' לפי הגהת בעל שארית יעקב ועפ"י הלבוש הנז' שאף רבי אליעזר מודה לר"י אילו הי' העולם נברא בניסן, מתיישב בזה הפרקי ררבי אליעזר, דבפ"ח כתב רבתשרי נברא העולם ובפ"ו ופ"ז סתם רבניסן נברא העולם. ובביאור הר"ל (ספ"ח) נרחק בזה שהרי זה סותר שיטתו עיי"ש, אמנם להנ"ל לא קשה מירו, רשניהם אמת ניסן במחשבה ותשרי במעשה.

ולכן מה שכתב מע"ב שליט"א ליישב רברי הלבוש שכתב גבי ברכת החמה (סי' רכ"ט) "והוא בכמו ג' שעות על היום", עפ"י מש"כ אאמו"ר זצ"ל (שם אות ט"ו) ראפ"י לר"י רבניסן נברא העולם מ"מ רגע התחלת תנועת המאורות הי' בג' שעות על יום ר' כמו למ"ר בתשרי נברא העולם, אלא רלמ"ר בתשרי נברא העולם הי' התחלת תנועת המאורות ברגע התקופה, ולמ"ר בניסן נברא העולם הי' התחלת תנועת המאורות ט"ו שעות אחר התקופה, זאת אומרת רבתחלת ליל ר' נתלו המאורות בנקודה שהיא בכמו ג' שעות על היום ולא התחילה בתנועה ער אחר ט"ו שעות. עכת"ר. (ועיי' במפרש לה' קירוש החדש פ"ט ה"ג). ודבריו תמוהין ובעד אני ולא אדע, האיך נעלם לפי שעה ממע"כ אאמו"ר זצ"ל אשר היו נהירין ליה שבילי ררקיע ושבילי הנהרירעה רברי הלבוש סוף ה' ר"ח הנ"ל רמפורש ברבריו רלמ"ר בניסן נברא העולם ניתלו המאורות בתחילת ליל ר' בנקודה שהיא ט"ו שעות שקודם תקופת תשרי לר"א ועפ"ז סירר שם הלבוש חשבון התקופות עיי"ש וכמבואר חשבון זה בתוס' ר"ה (ח' ע"א) הנ"ל, ועור תמיה' רלפ"ר הי' מעמד החמה ברגע התקופה בשעת הבריאה בכמו ג' שעות על היום, אי"כ לא יצא לנו לעולם לברך על החמה בתקופתה שהיא המקום שעמרה בו החמה בשעת בריאה, וזה לא יחול לעולם תקופת ניסן אלא בארבעת רבעי היום או בתחילת היום או בתחילת הלילה או בחצי הלילה או בחצי היום, כמ"ש בעירובין (שם) ובתוס' ר"ה (שם), אמנם העיקר הוא כמ"ש אאמו"ר זצ"ל אח"כ (שם אות ט"ז) רס"ל להלבוש כרעת התוס' הנז' וכרברי ר"ת עפ"י הגהת בעל שארית יעקב ראלו ואלו רברי אלקים חיים ובניסן עלה במחשבה ולא נברא ער תשרי, ורוק.

אמנם ביאור רברי הלבוש גבי ברכת החמה (סי' רכ"ט) הכי הוא, רבתחילה כתב "הרואה חמה בתקופתה — עושה מעשה בראשית", כל הלשון כמו ראיתא בשו"ע, ואח"כ הוסיף לבאר למה היא ברכה זו עושה מעשה בראשית, ועל זה כתב "שאז היא עומרת בנקודה שהיתה עומרת בתחלה התליתה ברקיע במעשה בראשית" רוצה לומר שבתקופת ניסן של אחת לכ"ח שנה שנופלת בתחיל ליל ר' כמ"ש בתחלת דבריו (שהוא גם לשון השו"ע) כן היתה בשעה זו במקום הזה במעשה בראשית, ומה שכתב אח"כ "והוא בכמו ג' שעות על היום ההוא", כאן באו דבריו בקיצור ובחסרון רברים וכוונתו לומר והוא בכמו ג' שעות על היום ההוא למ"ר בתשרי נברא העולם, (רקיי"ל כוונתה לענין שאר רברים, ואף הוא מורה לר"י רתקופת ניסן היתה בתחילת ליל ר' אילו הי' העולם נברא בניסן) היתה כן תקופת תשרי, וא"כ היתה תקופת ניסן שלפניה בתחילת ליל ר', וסמיך נפשיה על מה שביאר בארוכה בהל' ר"ח כמבואר לעיל, וזה ברור בכוונת הלבוש, אשר לפ"ז לא חידש

ברה כחמה

הלבוש שום דבר על דבריו השו"ע בנוגע לשעת הברכה, ודבריו עולין בהוגן ומתבארין יפה בעזה"י.

ולזה נתכוון הא"ר (סי' רב"ט) שכתב על קושיית הלחם חמדות שתמה על הלבוש דמנין לו זה, וכתב ע"ז הא"ר "וע"ל בהל' ר"ח בחשבון התקופות כתב שביום ד' ג' שעות על היום נתלו המאורות עיי"ש, ועמדנו לעיל על דבריו האיך נתיישב בזה קושיית הל"ח, אמנם לפי רב"רנו הצ"ל רב"ר מובנים (אם בי רב"ר באו בקיצור בדרבו) שרוצה לומר דכוונת הלבוש שכתב "והוא בכמו ג' שעות על היום" הוא כפי שביאר בה' ר"ח בחשבון התקופות דלמ"ר בתשרי נברא העולם נתלו בג' שעות על היום, ואף הוא מודה למ"ד בניסן נברא העולם שאילו הי' בן הי' התקופה בתחילת ליל ר' ובמבואר לעיל.

דעת המג"א דהברכה עד ג' שעות

ועבשו נבא אל ביאור דברי המג"א (סי' רב"ט) שכתב "דאם לא בירך עד אחר ג' שעות לא יברך שכבר עבר מהמקום הזה", ונלאו האחרונים להסביר ולהבין דבריו מהו החשבון הזה של ג' שעות, ותלו כל כלי זיונם על הלבוש, אמנם כבר נתבאר שאין הרברים כן. והנראה בעזה"י בטעמו של המג"א, והוא כי עגולת השמש מעת שמתחלת לעלות על האופק, עד שכל העגולה עולה על האופק, יש שבתבו שהוא שיעור שתי דקות וחצי דקה (הגר"מ טוקצינסקי ז"ל בס' ברכת החמה עמ' 56). אמנם אממו"ר זצ"ל (סי' שו"ת בני ציון ח"ב בקונטרס שיעורי בין השמשות) כתב שהוא משתנה לפי זמני השנה, ושיעורו משתי רקות עד שלוש רקות.

והנה ירוע כי הילוך החמה בהיקף היומי שמקפת את כל ברור הארץ במשך כ"ד שעות, והכדור נחלק לש"ס (360°) מעלות, לפי זה הילוך החמה כל מעלה 4 דק, אשר לפי זה אם עגולה השמש שוהה עד שהוא עולה בולה, שתי דקות וחצי, הרי ירענו כי קוטר עגולת השמש מחזיק 5 חלקי שמונה של מעלה, ואם שוהה לעלות 3 דק, הרי ירענו כי הקוטר של עגולת השמש הוא 6 חלקי שמונה של מעלה.

עוד ירוע כי השמש יש לה הילוך עצמי והוא היקף שנתי שמקפת ממערב למזרח את כל ברור הארץ משך שנה, ושיעור הילוכה קרוב למעלה אחת בכ"ר שעות, אשר לפי זה אם קוטר עגולת השמש שוהה לעלות בהיקף היומי שתי רקות וחצי, דשיעור קוטר שלה מחזיק 5 חלקי שמונה של מעלה, ולפי הילוכה העצמי היא שוהה לפי זה 5 חלקי שמונה של כ"ד שעות, והוא ט"ו שעות, זאת אומרת דהשמש לפי הילוכה השנתי בשהיא מגעת לנקודה, עד שכל עגולת השמש עוברת את הנקודה שוהה ט"ו שעות, ואם קוטר עגולת השמש 3 דק בהיקף היומי שהוא 6 חלקי שמונה $\frac{6}{8}$ של מעלה, אם בן לפי הילוכה השנתי היא שוהה 6 חלקי שמונה $\frac{6}{8}$ של כ"ד שעות, שהוא 18 שעה, כשהיא מגעת לנקודה עד שכל קוטר העגולה עוברת אותה.

ועל פי זה יבואר על נכון טעמו של הגמ"א שכתב רעד ג' שעות על היום אפשר לברך ותו לא, כתב בן לפי שיעור דקוטר עגולת השמש הוא 2 דק וחצי שהוא 5 חלקי שמונה של מעלה, שהוא ט"ו שעות, וא"כ ביון דהתקופה היא תחילת ליל ד' שאז מגיע החמה לנקודה שעמדה בגלגלה במעשה בראשית ועד שכל קוטר עגולת השמש שוהה לעבור לפי הילוך השנתי את הנקודה הזאת הוא ט"ו שעות, והיינו ג' שעות על היום, שהם ט"ו מתחילת ליל ר'. אמנם הרגול מרכבה וסיעתו שבתבו דעד חצות היום וכול לברך, הוא לפי שיעור דקוטר עגולת השמש 3 דק, שהוא 6 חלקי שמונה $\frac{6}{8}$ של מעלה ולפי הילוך השנתי הוא שוהה 18 שעה, והיינו מתחילת ליל ד' עד חצות היום עד שהיא עוברת כל עגולת השמש מן המקום הזה. ולפי דרכינו מובן זה שהרגול מרכבה חולק על המג"א מבלי להשיג על טעמו של המג"א, רהא המג"א טעמא יהיב לדבריו "שכבר עברה ממקום הזה", לפי שגם הרגול מרכבה ס"ל רבאמת הטעם נכון, אלא ששיעורו גרול יותר.

ברה כחמה

ועכשיו לפי דברי המג"א וסיעתו שהזמן הוא עד ג' שעות על היום שהוא ט"ו מתחילת ליל ד', וכן לפי הדגול מרבבה שהוא עד חצות, והוא שמונה עשרה שעות מתחילת ליל ר', הדבר פשוט, והשעות הם שעות שוות, דכל שעה הוא אחד מכ"ד ביום, ותמוהין למאר דברי הפמ"ג (בא"א סי' רכ"ט) שכתב דמסתברא שהם שעות זמניות, ודבריו צ"ע ראדרבא איפכא מסתברא, דמה ענין זמניות שייך לכאן, דזה שייך במצות התלויות בזמני היום כמו ק"ש ותפלה וכו', משא"כ הברכה צריך בזמן שהשמש עדיין נמצאת במקום שנתלה במעשה בראשית וכמפורש במג"א, ואלו שעות שהשמש שוהה בהילוכה ער שהיא עוברת מן המקום, כל שעה מהם היא אחד מכ"ד ביום. וכן יש לתמוה על החת"ס (תאו"ח סי' נ"ז) שהעתיק להלכה דברי הפמ"ג, וראה במשנה ברורה (סי' רכ"ט סק"ח) אף שהעתיק שם להלכה כמה דברים מתשובת חת"ס הנז', אמנם זה שכתבו הפמ"ג והחת"ס שהשעות הם זמניות לא העתיק, ונדאה מזה דלהלכה אינו כז ומטעם הנז'.

דברי האדר"ת על ארצות הצפוניות

וכעת נבוא לבאר דברי הגאון האדר"ת זצ"ל בס' עובר אורח אשר הבאתי לשונו לעיל בתחלת דברינו אלה, שכתב דכיון דעיקר הברכה צריך להיות בשעה שניתלית במעשה בראשית, על כן השתנה שעת הברכה לפי המקומות בעולם, ובמדינות הנוטות לצפון, שעת הברכה היא ביום ג' לעת ערב בעוד שלא שקעה החמה וכן כל מקום לפי אופקו עת"ד. ודבריו נראין נכונים מאד, וכאשר כתב שהרבה הודו לו בזה, ויפה עשה מע"כ שליט"א שהעתיק דבריו לדינא, אמנם יען שרבריו נראין חירוש לדינא וגם באו בקיצור נמרץ, על כן יש לבארם כפי הצורך, ומע"כ אף שהעתיק את דבריו לדינא, מכל מקום הסתום בה הוא יותר מן המפורש.

וביאר דבר זה הוא, מאחר שמפורש בגמ' (ברכות נ"ט ע"ב) וברמב"ם ובטוש"ע ובלבוש ובמג"א ושאר פוסקים שהברכה נתקנה לשעה שהגיעה החמה למקום שניתלה במעשה בראשית, והיא שעת התקופה בתחילת ליל ד' באופק ירושלים, דכל חשבונות המולדות והתקופות בנויים על אופק ירושלים כמ"ש הרמב"ם (סוף פ"א מה' קה"ח) ושאר חכמי העיבור, אשר לפי"ז אותן המדינות השוכנות למערב ירושלים, ולהם מתאחר היום לבוא, ובעת אשר בירושלים הוא תחילת ליל ר', והיא שעת התקופה, עדיין חמה זורחת והוא עת ערב של יום שלישי בארצות שהן למערב ירושלים כגון אירופה, וביבשת אמריקה אשר שם מתאחר היום מירושלים עם שש שבע שעות, ובעת שבירושלים הוא תחילת ליל ד' אצלם עדיין חצות יום ג', יש להן לברך על החמה, כי זאת שעת התקופה, ולא מצינו שהברכה צריך להיות ביום ר', אלא העיקר שהתקופה חלה בתחילת ליל ר' באופק ירושלים. ומזה שהאחרונים לא זכרו ענין זה אפשר דלא נחתו לזה לבחון מציאות הזאת.

ומה שכתב האדר"ת "ובמדינתנו הנוטות לצפון" אין זה עיקר הטעם, אלא ריבוי בהווה שמדינתו (רוסיה) נוטה לצפון, ומע"כ שליט"א שגה בזה כמה שכתב שהענין הוא דוקא בארצות הנוטות לצפון קו המשוה ולא בארצות שמדרום לקו המשוה, כי באמת ריחוק המדינות מקו המשוה לצפון או לדרום, היא סיבת אריכות הימים או הלילות וזה דוקא בזמן שהשמש במהלכה היא בנטיה מקו המשוה לצפון או לדרום, אבל בחדשי ניסן ותשרי שהשמש במהלכה אז כנגד מזל טלה או מאזנים, שהוא מכוון כנגד קו המשוה, והימים והלילות שוים אז בכל כדור הארץ, ואפילו אם תהי' נטי' קצת אז להשמש בשעת התקופה, לא יהי' זה ניכר אלא ביבשות הסמוכות ממש לקוטבים, שאין שם ישוב לבני אדם, ועיקר הסיבה שאליה כוון הארר"ת, הוא למדינות הרחוקות באורך למערב ירושלים, וכאשר נתבאר לעיל.

ברה כחמה

זמן הברכה באמריקה ובאירופה

והנה כפי הנראה מדברי האדר"ת אשר המציא חידוש זה לדינא כוונתו בזה דכיון שהגיעה השעה שהוא תחילת ליל ד' בירושלים שהיא שעת התקופה, יש לזרוזי נפשיה ולברך עליה מיד בכל מקום שרואין אז את החמה אפי' הוא ביום ג', וכמבואר במג"א ומבחזיק ברכה ושאר פוסקים וכן נקט המשנה ברורה שיש לזרוז לברך עם הנץ החמה, א"כ אם רואין החמה במוקדם יותר דהיינו ביום ג' ודאי יש לזרוז ולברך.

אמנם כד נעוין במילתא דא יוצא לנו חידוש יותר גדול מזה, דלא זו בלבד שיש לברך על החמה אז ביום ג' משום זריזות מצוה, אלא דבאלו הארצות שהם למערב ירושלים והיום מתאחר שם בכדי שש או שבע שעות, כגון בניבשת אמריקה, אם לא יברכו ביום ג' מחצות היום שהוא תחילת ליל ד' בירושלים, שוב לא יוכלו לברך למחרת ביום ד', לא מיבעיא לדעת המג"א דס"ל עד ג' שעות על היום יכול לברך, שהוא ט"ו שעות מתחילת ליל ד', אלא אפילו לדעת הרגול מרבבה וסיעתו דס"ל עד חצות יכול לברך, שהוא 18 שעה מתחילת ליל ד', לא יוכלו לברך למחרת ביום ד' אפי' בבוקר שהוא כבר אחר 18 שעה מתחילת התקופה, וכבר עברה חמה מן המקום שהיתה בעת תלייתה במעשה בראשית.

ויושבי אירופה וכן שאר מדינות שהן למערב ירושלים, אמנם הן קרובות יותר לירושלים, באופן שיש להם עדיין שהות לברך למחרת ביום ד', מכל מקום לא יוכלו לברך עד ג' שעות על יום ד', או עד חצות יום ד' לפי אופק שלהם, אלא עד ט"ו שעות או עד 18 שעות מתחילת ליל ד' לפי אופק ירושלים, וכל מדינה או ישוב שהם למערב ירושלים, צריך לברר לפי מפת כדור הארץ, בכמה מעלות המקום שלהם רחוק באורך למערב ירושלים, וכל מעלה הוא 4 דק, זאת אומרת כי מקום אשר שוכן רחוק מעלה אחת למערב ירושלים, מתאחר שם היום עם 4 דק מכפי היום שביירושלים, והם יכולים לברך על החמה ביום ג' לעת ערב 4 דק קודם השקיעה, ומזמן הזה שהוא 4 דק קודם השקיעה, הם חשבון ט"ו שעות או 18 שעות, וכן בכל מקום ומקום לפי חשבון זה לפי סכום המעלות שהוא רחוק באורך למערב ירושלים.

ולעומת זה היושבים במדינות שהן למזרח ירושלים, שאצלם מתקדם היום מכפי היום שביירושלים, זאת אומרת ששם מקדים היום לבוא קודם מכפי שהוא בירושלים, ומקום אשר שוכן רחוק מעלה אחת למזרח ירושלים, סמיתקדם היום עם 4 דק, ובעת שהוא תחילת ליל ד' בירושלים, כבר אצלם 4 דק לאחר תחילת ליל ד', ומ-4 דק לאחר תחילת ליל ד', הם חושבים ט"ו שעות או 18 שעות, שהם יכולין לברך, והם יכולין לברך למחרת ביום ד' עם 4 דק לאחר ג' שעות על היום שלהם, או אחר חצות היום שלהם, וכן בכל מדינה וישוב למזרח ירושלים, לפי סכום המעלות שהם רחוקין למזרח ירושלים מתקדם להם לפי חשבון כל מעלה 4 דק, אשר לפי זה יושבי יבשת אוסטרליה, ששם מתקדם מכפי היום שביירושלים עם 8—9 (כל מקום שם לפי אופקו), וכאשר בירושלים תחילת ליל ד', אצלם כבר 9 שעות לאחר תחילת הלילה, ומ-9 שעות לאחר תחילת ליל ד', הם חושבין ט"ו שעות או 18 שעות, ולמחרת ביום ד' יכולין הם לברך כל היום כולו, לא מיבעיא לדעת הרגול מרבבה וסיעתו, אלא אפי' לדעת המג"א, כי עדיין לא עברה החמה מן המקום שהי' במעשה בראשית.

כרם כחמה

וחשבונות זמני שעות המולדות והתקופות נחשבות לפי כ"ד שעות ביממה, ומאותן כ"ד שעות חושבין לעולם 12 שעות ליום ו-12 שעות ללילה, באין הכרל אם היום או הלילה ארוכה או קצרה, ותחילת הלילה (היינו תחילת הכ"ד שעות של היממה) חושבין לעולם אחר 6 שעה מחצות היום של יום השנה (הוא היום שהלילה והיום שוין כל אחד 12 שעה), כמבואר ברמב"ם ה' קה"ח ובספרי חכמי העבור.

אשר לפי זה נמצא שגם יושבי ארץ ישראל ואף יושבי עיה"ק ירושלים ת"ו שחלה עליהם שאלה זו, כי התקופה יכול לחול ביום שהוא לאחר יום השנה, וכבר מתארך היום בכמו 20 דק או יותר, ותחילת ליל ד' של תקופת ניסן לפי חשבון יום השנה, עדיין לא שקעה חמה של יום ג' ומאירה על הארץ, ולדוגמא שנה זו שאנו עומדים בה תשמ"א לפ"ק, יחול תקופת ניסן הבעל"ט ליל ד' שעה 6 (היינו אור ליום ד' ד' ניסן שעה 6), ובאותו יום בשעה 6, עדיין החמה מעל האופק והוא 24 דק לפני שקיעת עגולת החמה של יום ג', ויש שהות לעת ערב לברך כמו שכתב הגאון האדר"ת, וכך צריכין לחשוב ט"ו שעות או 18 שעה (שעות שוות כאשר נתבאר לעיל) משעה 6 שהוא 24 דק קודם תחילת ליל ד' באותו יום.

ובאמת שהדבר פלא מאד על כל גדולי וחכמי הדורות שבכל הדורות, לא זכרו רמז מזה הענין, בהכרח שלא נחתו לזה לבחון מציאות זו וכמו שכתב האדר"ת "שלא קדמני אדם", והוא צריך עיון. אמנם מאחר הגאון האדר"ת ז"ל כתב כן להלכה לענין התחלת זמן הברכה, ודבריו נכונים לפי הטעם ולפי המציאות, והסכימו לו הרבה בזה, אם כן מכ"ש שיש לחוש לדעתו לענין סוף הזמן כיון שיש בזה הזכרת שם שמים, ועכ"פ לברך בלא שם ומלכות, וכאשר מצינו בכיוצב גבי צומת הגידין שהי' קבלה ביד רש"י מרביתו שהצומת הוא מחוץ לארכובה, והראב"ד חלק על קבלה זו מתוך המציאות שברך ומשמש ובחן ומצא שצומת הגידין הם כלפי פנים, ועיין ברא"ש (חולין פ"ד ס"ז) שהשיג על הראב"ד בתוקף שסמך על חכמתו ובריקותיו לעקור דבר שהי' מקובל, אמנם הרשב"א והר"ן ועוד הסכימו לדבריו, וכך להלכה חיישינן לשתי הדיעות (עי' יור"ד סי' נ"ו ס"ב), וא"כ הכא נמי עכ"פ נמי נחוש מחמת חומר הזכרת השם. ובאתי בזה לעורר לגדולי וחכמי הדור שליט"א אשר בידם ההכרעה.

ברה כחמה

והנה בגוף החידוש לברך ביום ג' מה"ג אדר"ת עיין בס' שו"ת הרב"ז סי' ל"ב.

והנה לפי דברי הביאור הזה לא מצאנו ידינו ודגלינו פה באדה"ב לברך ביום ד' וח"ו כולנו מברכים ברכה לבטלה והלא עכשיו פה קיבוץ גדול של שומרי תורה ומצוות כ"י ובניהן מופלגי תורה וחסידים אמיתיים ולא יעזוב את חסידיו ולעולם נשמרו כתיב, והענין הזה הי' צריך לפתור בגדולים כמו שכ' המבאר הגרנ"ש שליט"א אבל כיון דהענין נוגע גם לי הקטן להלכה למעשה אמרתי לפתור בקטן כמוני ולעיין בזה אולי יחננו דעה מאתו להבין קושט דברי אמת וזה החלי בס"ד.

והנה אף שדברי המפרש בדברי הלבוש וכל פלפולו וביאורו הוא קולורין לעינים ומוטעמים מאד, מ"מ קשה מאד לומר שדברי הלבוש"ש בס"י רכ"ט מה שכ' "והוא בכמו ג' שעות על היום" שזה לדברי האומר בתשרי נברא העולם, ובכה"ג לא הי' לו לסתום אלא לפרש, בשלמא אם הלי' ר"ח הי' קודם ס"י רכ"ט נוכל לומר שסמך עצמו מה שהמעיין יודע כבר, אבל כיון שבס"י דכ"ט עומד בהלי' ברכות, ואיך ידע המעיין שעומד בתחלת שו"ע בהלי' ברכות מה שכ' בהלי' ר"ח, ולכה"פ הי' לו לומר ועיין בהלי' ר"ח, גם למה לו להזכיר כאן בהלכות ברכת החמה שהיא רק למ"ד בניסן נברא העולם ולדבריו חל התקופה כמו בעת בריאת העולם בתחלת ליל ד' ומה נפק"מ איך היא למ"ד בתשרי נברא העולם, בשלמא בהל ד"ח נחוץ להביא כל הדעות כדי להסביר חשבון המולדות אבל בס"י רכ"ט היא למותר.

ובלבוש הלי' ר"ח אומר שהכ' אומר שהמאורות ניתלו ביום ד' ואדז"ל ודאי כן הוא שביום ד' ג' שעות על היום ניתלו המאורות ומפני שלעולם ג' שעות על היום החמה היא בעוצמה של זדיחה וכבר ידענו שכל מעשה בראשית במילואם וצביונם נבראו וא"כ החמה והלבנה נבראו ג"כ בעת מילואם שהיא ג' שעות על היום עכ"ל.

והנה לא ידעתי מה כוונתו דארז"ל שהמאורות ניתלו ביום ד' ג' שעות, וגם ק' לומר שהמאורות ניתלו ביום ד' ג' שעות על היום, דהא במעשה בראשית כתיב בגמר עבודת כל יום כ' ויהי ערב ויהי בקר, ועי'

ברא כחמה

כן אילו הי' העולם נברא ולר"י היתה באמת כן והענין דמתחילין למנות מניסן שקודם הבדיאה לר"א עי' בתוס' ר"ה ד"ה ולתקופה דלתקופה מניסן של תוהו מנינן שהיתה התקופה בתחלת ליל ד' ונמצא דתקופת תשרי של ... אחריו ביום ד' ט"ו שעות ושם מקודם פ' לפי שהמונה מבריאת העולם לא מונה ד"ה עד יום ששי שנברא אדם הראשון וכו' וכיון שלא הי' ד"ה עד יום ו' שקידש אדם הראשון את החודש נמצא שנברא העולם בכ"ה באלול, ואותה שנה של תוהו דמונין משום דיום א' בשנה חשוב שנה, ע"ש.

ועי' בס' יעירת דבש בדרוש הראשון וז"ל, אבל צ"ל מ"ש בגמ' דמונין לשנים ושנות אדם מתשרי כר"א אבל לתקופה מניסן מונין, וי"ל בממ"נ אי בתשרי נברא ימנו הכל מתשרי ואי בניסן ימנו הכל מניסן ע"כ.

אבל הענין הוא כך כי בודאי מה שאמרו בתחלת בדיאה בניסן או בתשרי הכונה אי תליות המאורות הי' בראש מזל טלה כמו בראשת מזל מאזנים ומבואר במ"ד פ' בראשית כי קודם החטא אדה"ר היו המאורות גלגלים הולכים במהירות מאד ואח"כ הולכים במתינות מאד בקלקול החטא, ובזה יובן כי המאורות נתלו בתחלת ליל ד' במזל טלה כי הוא ראש למזלות ולכן ניסן ראשון לחדשים, וגם ראוי שבו יתחילו המאורות להלוך ומשם יקחו דרכם אך מיהרו לסבב גלגל המזלות בהלוכך ממערב למזרח עד הגיע יום הששי אחר חצות הגיעו המאורות למזל מאזנים שהוא תשרי, ובזה יובן כי לתקופה שהוא תחלת מנין תליות המאורות מונין מניסן, וכן יסד הקליר עתותי קיץ וחורף שהוא תלוי בסיבוב מזלות בניסן, נעשו כי שם תליית המאורות אבל אדם שנברא ביום ו' הי' בתשרי כי כבר הגיע החמה בו ביום למאזנים ולכן לשנות אדם מונין מתשרי וכו' וכן יסד הקליר בפייט למוסף אופד מאז לשפט היום וזהו ברור ואמת ומה עמקו מחשבת חז"ל ואיש בער ולא ידע עכ"ל.

ולפי"ז אי"צ לומר למ"ד דבתשרי נברא דתלו המאורות בג"ש על היום דבין לר"א בין לר"י ניתלו המאורות בתחלת ליל ד' ושני ימים אלו נקראים ניסן של תוהו ע"כ.

ועכשיו נ"ל בעזה"ת דהנה עי' רש"י פ' בראשית א' י"ד וז"ל בד"ה

ברה כחמה

בחולין פ"ג דיום א' האמור במעשה בראשית היום הולך אחד הלילה שנאמר ויהיה ערב ויהי בקר יום אחד ועי' ברש"י בראשית א' י"ד על הפ' יהי מאורות דביום ראשון נבראו ורק דברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע ע"ש, וע"כ דדבור של יהיה מאורות נאמר בערב יום רביעי דיתלו ברקיע, ואיך נאמר דנתלו בג' שעות על היום, ובפרט דגם הלכנה נברא אז והתחילה להאיר והיא מקבלת אורה מהשמש וע"כ דהי' זה בלילה דאז ניכר זהירות אורה וצ"ע.

ונלענ"ד דהנה בגמ' ר"ה ח' א' דלתקופה קיי"ל כר' יהושע דמונין מתקופת ניסן וע"ש בתוס' ד"ה ולתקופה ובדף י"ב ודף כ"ז בד"ה כמאן ועי' ברכ"י, אור"ח רכ"ט מק' דהרמב"ם פסק בפ"י מהל' שמיטה הל"ב כר"א ובפ"י מהל' ברכות פסק לברך על החמה מכ"ח לכ"ח שנה והיא כר"י ע"ש, ובס' אור החמה מק' דהי' לנו לחשוב התקופה מתחלת ליל ד' בתשרי ונאמר דנתלו אז המאורות ותבא תקופת תשרי ג"כ בכל כ"ח שנה בתחלת ליל ד' ונברך אז על החמה ע"ש באור"ח.

אבל זה אינו קושי' דע"כ צ"ל וכן הוא ע"פ חכמי התכונה של אור"ה שלדעת כולם כי מחזור החמה היא מכ"ח שנים לכ"ח שנים שאז תבוא החמה בתקופתה אל אותה הנקודה אשר היתה שמה ביום שנתלו המאורות, ביום הרביעי מששת ימי בראשית, וא"א שתתחיל התקופה ביום אחר רק ביום הרביעי בשבת, וזה מציאות, וממילא מוכרח לומר דגם למ"ד בתשרי נברא העולם מ"מ חשבון החמה צריך להיות כאלו התחילה תקופת החמה מליל ד' בניסן ועד תשרי היא שתי תקופות שהיא ט"ו שעות כמאמר שמואל בעירובין אין בין תקופה לתקופה אלא ז' שעות ומחצה ע"ש בדף נ"ו, וממילא בתשרי עומדת החמה כבר במזל מאזנים וזה מציאות ועי"ז יש שינוי באקלימים וע"כ דאם נאמר דבריאת העולם הי' בתשרי דע"כ דנתלה החמה אחר ט"ו שעות מהלילה במאזנים וזה מה שאומר בלבוש שם דנתלה בג"ש על היום.

אבל צ"ל דגם דעת הלבוש הוא לא דנתלה אז, דק' כל הני קושיות ורק דגם דעתו דאפי' לר"א דס"ל דבתשרי נברא העולם מ"מ מניין כאלו נברא בניסן ונתלה ליל ד' וזה מה שכ' שם דע שבין לר"א בין לר"י היתה תקופת ניסן שקודם ליל ד' ולאחר בתחלת ליל ד', לר"א הי' ראוי להיות

ברה כחמה

להבדיל, "משנגנו האור הראשון אבל בשבת ימי בראשית שמשו האור והחשך הראשונים שניהן יחד בין ביום ובין בלילה" עכ"ל ועי' רמב"ן שם בחולק עליו. אבל אפי' נאמר דמיום הרביעי שמשו שני מאורות להאיר נוכל לומר דכל תליית המאורות בתחילת ליל ד' הי' להתחיל ד' תקופות השנה ולהתחיל השנה כדכתיב "ושנים" ע"י סיבוב החמה בגלגול המזלות ממערב למזרח, אבל הילוך החמה ממזרח למערב שבזה תלוי היום והלילה זה ע"י גלגל היומי שמניע את כל גלגל המזלות עם החמה ממזרח למערב זה לא שמש בששת ימי בראשית כי הי' האור שביום ראשון, ואפי' לדעת הרמב"ן שמיום רביעי שמשו שני המאורות מ"מ אחר שלא הי' אדם כמו בגשם דכתיב "ואדם אין" וגו' ועי' רש"י שם, וגם במבול לא שמשו המזלות אחר שלא הי' צורך לזה וה"ה בששת ימי בראשית, ונוכל לומר דבאמת בתליית המאורות נתלו במערב בגלגל המזלות והי' חושך על הארץ או הי' אור וחשך בערבובי', נמצא דשעת תליית המאורות עיקר תלייתם הי' אז בשביל ד' תקופות אבל לא בשביל להאיר, וזה באמת פעולת השמש בגלגלה שארץ מסבבת במחזור גדול עד שובה למקומה הראשון הוא פעולת התקופות שהוא ברוב מקומות הארץ שוים וגם פעולת השנה כאמור ואף דישראל קובעים ר"ה לפי מנין הלבנה מ"מ צריך להתאים תקופת החמה בשביל פסח שיחול בחדש האביב, ורק דמ"מ אין מברכין עלי' בערב אפי' בא"י שהיא היא הזמן האמיתי וכמו שכ' התפא"י בקונטרס שבילי דרקיע אות ל' דהתקופה נחשבת לפי הזמן של ירושלים וכן כתב הרמב"ם לענין מולדות בסופה הל' קדוש החדש ע"ש וכ"כ החזו"א אר"ח סי' ק"ח סק"ז וח' שהתקופה הראשונה שנתלו המאורות הי' בירושלים ואפ"ה לא תקנו על שעת התלי'.

וע"כ דד' תקופות שנעשה בהדרגה במשך השנה אין זמן לומר מתי הרגיש האדם הנאה ולאזו כל אדם שוה א' ניחה לי' יותר בתקופה זו וא' בזו, וגם הנאתו שוה דבכל תקופה עושה השמש פעולתה לטובת הבריאה ולכן תקנו על שעת הזריחה באותו יום שזה הנאה נרגשת לכל וכ"א מצפה ליום, וממילא בכל מקום באותו יום בשעת הזריחה יש לברך כל א' על מקומו ושעתו ע"כ כמו שא"י בגמ' הרואה את החמה וסמוך לשקיעה כשהיא עברה מראש אילנות אין נראה לכני אדם כ"כ וגם הצבור אינם

ברה כחמה

בקיאים כ"כ בזמן שקיעת החמה וא"א לצמצם שבזמן קצר כזה כל הצבור יברך, זה בנוגע לא"י ובנוגע לשאר מקומות כמו ארה"ב אף דהחמה עוד בתוקפה קודם חצות דההמה בראש כל אדם, מ"מ כיון דבא"י לאו זמן ברכה היא גם מפני שסמוך לשקיעה מזמן פלג המנחה כבר נמצא החמה במצב של שקיעה ולכן לגבי מצות לילה דרבנן נחשב פל"ה כלילה וממילא אין נרגש כבר אז ההנאה של החמה דכבר אין מאירה כ"כ ולכן לא תקנו ברכה על זמן שההנאה "מינימאלי" ורק בבקר בזמן שההנאה היא "מאקסימאלי" וממילא כיון שבא"י לאו זמן ברכה היא ואם נאמר דמקומות שהיא עוד קודם פלג המנחה יברכו ביום ג' א"כ נתת דבריך לשיעורין, וגם דצריכין לקבוע כמה קודם פלג המנחה, ואגם אפשר דאחר חצות מעת שינטו צללי ערב כבר תשש קצת אורה של חמה ואין ההנאה מאקסימאלי, נמצא דדק מקומות כמו קאליפארני יברכו, וצריכין להבחין כל מקום מה ההפרש ביניהם לבין א"י ובימים קדמונים לא הי' שכיח כ"כ שיירות והתחבורה הי' קשה, ולא הי' כמעט קשר עם המדינות הרחוקות, ורק יחידים ידעו ההפרש בזמנם בינם לבין א"י אבל ההמון הגרים בכל מקומות ולא ערבני דרכים הן לא ידעו, וגם נתת דבריך לשיעורים שבקצת מדינות יברכו ביום ג' על מעשה שעיקרה נובעת מיום הרביעי ע"כ תקנו מדה שוה לכל לברך ביום אחד כל אחד לפי מקומו ושעתו כנלענ"ד.

ולפי"ז דאמר' דתקנו בזמן שאדם נהנה מאור החמה הי' צריכים לברך דוקא אחר ג' שעות שאז החמה בתוקפה ויש רוצים להעמיס זה דברני הלבוש שכיון דלדעתו נתלו המאורות ביום ד' בג' שעות, א"כ כונתו דאז מתחילה הזמן עי' בסדר בר"ה להגר"י וולך ע"ש.

וא"כ צ"ע הלא לדעת רוב הפוסקים מתחילה זמן מהנץ והלא אז עוד לא נהנים כ"כ מהחמה, אבל זה ל"ק דאף דעכשיו עוד לא נהנה מ"מ מזריחה זו יהנה לאח"ז בו ביום ועכשיו מתחילה ההנאה ומתגברת והולכת משא"כ אחר חצות מתמעטת והולכת ע"כ בבקר יכולים לברך תיכף.

ובדברני הלבוש קשה לומר דכונתו כיון דלמ"ד דכתשרי נברא העולם ונתלו לדעתו לאחר ג' שעות דהא בר"ה היא למ"ד בניסן נברא העולם, ונתלו המאורות לדעתו בערב וכמו שדייקנו לעיל.

ברה כחמה

ואפשר דלפי מה שהארכנו לעיל ולפי דברי היע"ד דחמה התחילה לזרוח בו"ו תשרי ביום בריאת אדם ולפי דרכינו נוכל לומר דבאמת דהאור התחיל להאיר בבריאת אדם דה"י ביום ועש"ק וע"י בלבוש דמובא ל' חז"ל דבשעה ד' נזרקה בו נשמה, ונר ה' נשמת אדם כתיב ואז בשעה רביעית נאצל מאור פניג ית' שמאור הזה נשפע חיים כמו שאנו אומרים בתפלת שמו"ע כי באור פניך נתת לנו וכו' "וחיים" ואז התחילה החמה להאיר ולהפיץ אורה במקומה וזה אליבא דכו"ע וכמו שנת' לעיל, כנלענ"ד ואם שגיתי ה' יכפר.

היוצא לנו מזה דזמן ברכת החמה הוא בכל מקום ביום רביעי בבקר אחר הנץ החמה ע"כ.

לתועלת הרבים אני מעתיק מספר ברית מלח על הלי מליחה מהרה"ג ר' שתי
 ראזענבערג ז"ל (נדפס בוויילנא בשנת תרס"ז לפ"ק) ביאור חשבון התקופות.

חשבו התקופות

זה לי כעשרים שנה הלפני עברו מעת ה' נסעתי דרך ארץ אשכנז ועברתי דרך עיר קפנה אחת, ונתארחתי
 אצל אשכנזי אחד זקן ונשוא פנים, ומצאתיו יושב ומקטט מצחו על ש"ס ברכות דף ג"פ ע"ב בכרייתא שם
 הדרואה חמה בתקופתה כו', ובסאמר אביו שם כל כ"ח שנין כו', ובפרשיי שם ד"ה שבתיאי, ומה סאד ד' קצר
 לו מצע השנתו מלהשתרע בהביתו בסוגיא זו ובכל החשבון ההוא, ואך כראותו את פני שמת לנגדי כראות
 פני אלהים וירצני ויקבלני בשמחה ובסבר פנים יפות, וענה ואמר לי, ידיד יקר איש ליסא, הברת פניך תענה
 בך אשר שמלה לך, הלוקא דרבנן תכסה אותך, לכה נא קצין תהיה לי בסוגיא זו להביני, ואך אתה תחיי
 לי אלוף לראש חשבון הזה להורגני, והמכשילה הזאת אשר אני נכשל בכל הסוגיא והחשבון הזה עיי חסרון וחסוד
 וייעתי מסתם קוצר המשיג ועומק המושג, אך תחת ידך היא לחיות לי למלאך משיע להאר עיני להביני
 ולהדריכני על דרך האמת דרכה של תורה בסוגיא זאת, ויפצר בי עד למרבה, ואנכי למען אהבת התורה
 ולומדיה מלאתי אתרי דבריו והורות לו את הדרך ידך בה ולעשות לו חשבון ברור בכל החשבון הזה השכוננו של
 עולם, והרבותי לו בתרש אגוש כל פשט הסוגיא זו עם חשבון מדויק באר היסב חשבון צדק ואמת כסדר וחשבון
 נכון על לוח הגליון, למען יהי לו באשירו לישב, ואין ישיבה אלא עכבת להתעכב וללמד כל הענין הזה במתן
 ובעיני רב ובישוב הדעת בקוצר השנתי מעל ספר הכתוב על הגליון, ובאותיותי המהכימות ויבין הדבר לאשור
 ויהי חקוק על לוח לבו למזכרת עולם ולא ישכח עוד עד עולם.

זהו החלי בעדה!

איתא כנסרא ברכות דף ג"פ ע"ב, הרוואה חמה בתקופתה לכנה כנכרותה וכוונתה במסילות ומולות כסדרן, אמר ברך
 עשה בראשית ואימת דרי אמר אביו כל כ"ח שנין, והדר סחור ונפל תקיפת נסן כשבתיאי, באורחא דחלת נגה ארכע, עכ"ל
 הגמי שם, ועין שם בפירשיי על הכסא הגיל.

6 שעות 365 ימים	ימי החמה שאני מניין, חמה כמ"ה שמה ימים ושש שעות לשנה.
6 " 1 " 52 שבועות	חלוק מספר ימים אילו למספר שבועות, תמצא המשים ושנים שבועות ויום אחד ושש שעות.
74 " 91 " 13 "	חלוק אותם לארכע תקופת השנה, תמצא ככל תקופה שלש עשרה שבועות הייט צ"א ימים ושבע שעות ומחצה ככל תקופה.

שבע שעות הנה המבטמות ככל ימי השבוע, ותחריט חסיד חזר חלילה, ואלה הם שעותם.

שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג.

ואלו השבע שעות נקראות בשם שבעה המולות.

בתחלת כריאת העולם נחלד המאורות בתחלת ליל ד', הייט בתחלת שעה שבועית, כי הלילות והימים נחשבים כשה
 מחצה על מחצה, ואו בשעה זו ה' שמש מול שבתיאי, ואו היתה התחלת תקופה ראשונה לכריאת עולם.

ועתה קדרא יקר אציג לפניך הימים והלילות לפי חשבון השעות.

התחלת ליל ד'	שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג י"ב שעות.
התחלת יום ד'	כ"ב ל"ג שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג שבתיאי צדק מאירים נגמר יום ד' י"ב שעות.
התחלת ליל ה'	חמה נונה כ"ב ל"ג שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג שבתיאי נגמר ליל ה' י"ב שעות.
התחלת יום ה'	צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג י"ב שעות.
התחלת ליל ו'	ל"ג שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג שבתיאי צדק מאירים חמה נגמר ליל ו' י"ב שעות.
התחלת יום ו'	נונה כ"ב ל"ג שבתיאי צדק מאירים חמה נונה ט"ב כ"ב ל"ג שבתיאי צדק נגמר יום ו' י"ב שעות.

חשבון התקופות

<p>מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה נגמר ליל שיק י"ב שעות.</p> <p>שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה נגמר יום שיק י"ב שעות.</p> <p>כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים נגמר ליל א' י"ב שעות.</p> <p>חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי נגמר יום א' י"ב שעות.</p> <p>צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי נגמר ליל ב' י"ב שעות.</p> <p>לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נגמר יום ב' י"ב שעות.</p> <p>נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק נגמר ליל ג' י"ב שעות.</p> <p>מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה שבתאי נגמר יום ג' י"ב שעות.</p>	<p>התחלת ליל ש ק</p> <p>התחלת יום ש יק</p> <p>התחלת ליל א'</p> <p>התחלת יום א'</p> <p>התחלת ליל ב'</p> <p>התחלת יום ב'</p> <p>התחלת ליל ג'</p> <p>התחלת יום ג'</p>
--	--

ועתה חזור תלילה התחלת ליל ה' החילת שעה שביעות ובשעה זו פשיטת שבתאי, וכן הוא לעולם.

אציגה לפניך החשבון באר היטב.

שבע השעות המשמשות בהתחלת שבע הלילות של שבע הימים נקראות בסומן הלילות נקראות בסומן

שָׁהָל		מִכְנָן		שָׁהָל		מִכְנָן	
היינו		היינו		היינו		היינו	
ליל ד'	שבתאי	יום ד'	כוכב	ליל ד'	שבתאי	יום ד'	כוכב
ליל ה'	חמה	יום ה'	צדק	ליל ה'	חמה	יום ה'	צדק
ליל ו'	לבנה	יום ו'	נונה	ליל ו'	לבנה	יום ו'	נונה
ליל ז'	מאדים	יום ז'	שבתאי	ליל ז'	מאדים	יום ז'	שבתאי
ליל א'	כוכב	יום א'	חמה	ליל א'	כוכב	יום א'	חמה
ליל ב'	צדק	יום ב'	לבנה	ליל ב'	צדק	יום ב'	לבנה
ליל ג'	נונה	יום ג'	מאדים	ליל ג'	נונה	יום ג'	מאדים

שבע השעות המשמשות נגמר שבע הלילות של שבע הימים נקראות בסומן

שָׁהָל		מִכְנָן		שָׁהָל		מִכְנָן	
היינו		היינו		היינו		היינו	
ליל ד'	נונה	יום ד'	מאדים	ליל ד'	נונה	יום ד'	מאדים
ליל ה'	שבתאי	יום ה'	כוכב	ליל ה'	שבתאי	יום ה'	כוכב
ליל ו'	חמה	יום ו'	צדק	ליל ו'	חמה	יום ו'	צדק
ליל ז'	לבנה	יום ז'	נונה	ליל ז'	לבנה	יום ז'	נונה
ליל א'	מאדים	יום א'	שבתאי	ליל א'	מאדים	יום א'	שבתאי
ליל ב'	כוכב	יום ב'	חמה	ליל ב'	כוכב	יום ב'	חמה
ליל ג'	צדק	יום ג'	לבנה	ליל ג'	צדק	יום ג'	לבנה

ובן לעולם חזור תלילה חזור הלילה כמו שפירשנו בערוכבין דף נ"ז ע"א ובשבת דף קכ"ט ע"ב, בין תקופה לתקופה מוכרת להיות 91 יום עם 7 שעות לפי חלוקת ימי השנה 6 שעות 365 ימים, ולפי חשבון השעות השעית אילו אינה יכולה שים תקופה להיות נפלה בתחילת שום לילה מאחת הימים, כי אם לסוף ארבעה שנים, התחלת שנה החמישית או נפלת התקופה בתחילת שעה ראשונה של הלילה, אך לא בתחילת ליל ד' כי אם בשאר הלילות, ובתחילת ליל ד' אינה יכולה התקופה להיות נפלת כי אם לסוף כוח שנה תחילת שנה כ"ז או נפלת התקופה בתחילת שעה של תחילת ליל ד', היינו בשעה שמשמש מל שבתאי, כאשר נפדה כפעם הראשון בתחילת הכרואה, ואז נקראת מחזור גדול, וכל סוף ארבעה שנים כשהתקופה

השבון התקופות

א"ת	שנה תשי"ט	מחזור ג'	תקופת ניסן נופלת
7	ליל א' ש"ק קודם חצות החילה שעה המשמש מול מאדים החילת		" תמוז "
1+	ליל א' ש"ק אחר חצות באמצע שעה המשמש מול מאדים		" תשרי "
10	יום ש"ק בוקר קודם חצות החילת שעה המשמש מול חמה החילת		" מכת "
4+	יום ש"ק אחר חצות באמצע שעה המשמש מול חמה		
	נשלמה הארבע תקופות משנה ראשונה של מחזור קטן ג'.		
			שנת תשי"ח
1	ליל א' אחר חצות החילת שעה המשמש מול נוגה החילת		" ניסן "
7+	יום א' בוקר באמצע שעה המשמש מול נוגה		" תמוז "
4	יום א' אחר חצות החילת שעה המשמש מול כוכב החילת		" תשרי "
10+	ליל ב' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול כוכב		" מכת "
	נשלמה הארבע תקופות משנה שני של מחזור קטן ג'.		
			שנת תשי"ז
7	יום ב' בוקר החילת שעה המשמש מול לבנה החילת		" ניסן "
1+	יום ב' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול לבנה		" תמוז "
10	ליל ג' קודם חצות החילת שעה המשמש מול שבתאי החילת		" תשרי "
4+	ליל ג' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול שבתאי		" מכת "
	נשלמה הארבע תקופות משנה שלישית של מחזור קטן ג'.		
			שנת תשי"ז
1	יום ג' אחר חצות החילת שעה המשמש מול צדק החילת		" ניסן "
7+	ליל ד' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול צדק		" תמוז "
4	ליל ד' אחר חצות החילת שעה המשמש מול מאדים החילת		" תשרי "
10+	יום ד' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול מאדים		" מכת "
	נשלמה הארבע תקופות משנה רביעית של מחזור קטן ג'.		
			שנת תשי"ט
7	תחילת ליל ה' החילת שעה המשמש מול חמה החילת		" מחזור ד' "
1+	ליל ה' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול חמה		" ניסן "
10	יום ה' קודם חצות החילת שעה המשמש מול נוגה החילת		" תמוז "
4+	יום ה' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול נוגה		" תשרי "
	נשלמה הארבע תקופות משנה ראשונה של מחזור קטן ד'.		" מכת "
			שנת תשי"ט
1	ליל ו' אחר חצות החילת שעה המשמש מול כוכב החילת		" ניסן "
7+	יום ו' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול כוכב		" תמוז "
4	יום ו' אחר חצות החילת שעה המשמש מול לבנה החילת		" תשרי "
10+	ליל ז' ש"ק קודם חצות באמצע שעה המשמש מול לבנה		" מכת "
	נשלמה הארבע תקופות משנה שני של מחזור קטן ד'.		
			שנת תשי"ט
7	יום ש"ק החילת היום החילת שעה המשמש מול שבתאי החילת		" ניסן "
1+	יום ש"ק אחר חצות באמצע שעה המשמש מול שבתאי		" תמוז "
10	ליל א' קודם חצות החילת שעה המשמש מול צדק החילת		" תשרי "
4+	ליל א' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול צדק		" מכת "
	נשלמה הארבע תקופות משנה שלישית של מחזור קטן ד'.		
			שנת תשי"ט
1	יום א' אחר חצות החילת שעה המשמש מול מאדים החילת		" ניסן "
7+	ליל ב' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול מאדים		" תמוז "
4	ליל ב' אחר חצות החילת שעה המשמש מול חמה החילת		" תשרי "
10+	יום ב' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול חמה		" מכת "
	נשלמה הארבע תקופות משנה רביעית של מחזור קטן ד'.		
			שנת תשי"ט
7	ליל ג' קודם חצות החילת שעה המשמש מול נוגה החילת		" מחזור ה' "
1+	ליל ג' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול נוגה		" ניסן "
			" תמוז "

חשבון התקופות

הקפת תשרי נשלמה מכת

10	יום ג' קודם חצות החילה שעה המשמש מול כובב החילת
4f	יום ג' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול כובב נשלמה הארבע תקופות משנה ראשונה של מחזור קפן ה'.
1	ליל ד' אחר חצות החילת שעה המשמש מול לבנה החילת
7f	יום ד' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול לבנה
4	יום ד' אחר חצות החילת שעה המשמש מול שבתאי החילת
10f	ליל ה' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול שבתאי נשלמה הארבע תקופות משנה שני' של מחזור קפן ה'.

שנת משנה עשירי	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
----------------	------	------	------	-----

7	יום ה' בוקר החילת שעה המשמש מול צדק החילת
1f	יום ה' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול צדק
10	ליל ו' קודם חצות החילת שעה המשמש מול מאדים החילת
4f	ליל ו' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול מאדים נשלמה הארבע תקופות משנה שלישית של מחזור קפן ה'.

שנת חשב עשירי	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
---------------	------	------	------	-----

1	יום ו' חצות היום החילת שעה המשמש מול חמה החילת
7f	ליל ו' ש"ק קודם חצות באמצע שעה המשמש מול חמה
4	ליל ו' ש"ק אחר חצות החילת שעה המשמש מול נוגה החילת
10f	יום ו' ש"ק קודם חצות באמצע שעה המשמש מול נוגה נשלמה הארבע תקופות משנה רביעית של מחזור קפן ה'.

שנת חשביו	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
-----------	------	------	------	-----

7	החילת ליל א' החילת שעה המשמש מול כובב החילת
1f	ליל א' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול כובב
10	יום א' קודם חצות החילת שעה המשמש מול לבנה החילת
4f	יום א' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול לבנה נשלמה הארבע תקופות משנה ראשונה של מחזור קפן ו'.

שנת אחת ועשרים מחזור ו'	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
-------------------------	------	------	------	-----

1	ליל ב' בחצות החילת שעה המשמש מול שבתאי החילת
7f	יום ב' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול שבתאי
4	יום ב' אחר חצות החילת שעה המשמש מול צדק החילת
10f	ליל ג' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול צדק נשלמה הארבע תקופות משנה שני' של מחזור קפן ו'.

שנת שנים ועשרים	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
-----------------	------	------	------	-----

7	יום ג' בוקר החילת שעה המשמש מול מאדים החילת
1f	יום ג' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול מאדים
10	ליל ד' קודם חצות החילת שעה המשמש מול חמה החילת
4f	ליל ד' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול חמה נשלמה הארבע תקופות של שנה שלישית של מחזור קפן ו'.

שנת חשב עשירים	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
----------------	------	------	------	-----

1	יום ד' בחצות החילת שעה המשמש מול נוגה החילת
7f	ליל ה' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול נוגה
4	ליל ה' אחר חצות החילת שעה המשמש מול כובב החילת
10f	יום ה' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול כובב נשלמה הארבע תקופות משנה רביעית של מחזור קפן ו'.

שנת הארבע ועשרים	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
------------------	------	------	------	-----

7	ליל ו' בתחילתה החילת שעה המשמש מול לבנה בתחילת
1f	ליל ו' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול לבנה
10	יום ו' קודם חצות בתחילת שעה המשמש מול שבתאי החילת
4f	יום ו' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול שבתאי נשלמה הארבע תקופות משנה ראשונה של מחזור קפן ו'.

שנת חשב עשירים מחזור ו'	ניסן	תמוז	תשרי	מכת
-------------------------	------	------	------	-----

השבון התקופות

אורך	שנת שש ועשרים	שנת שש ועשרים
1	ליל ש"ק בחצות תחילת שעה המשמש מול צדק תחילת	ליל ש"ק בחצות תחילת שעה המשמש מול צדק תחילת
7½	יום ש"ק קודם חצות באמצע שעה המשמש מול צדק	יום ש"ק קודם חצות באמצע שעה המשמש מול צדק
4	יום ש"ק אחר חצות תחילת שעה המשמש מול מאדים תחילת	יום ש"ק אחר חצות תחילת שעה המשמש מול מאדים תחילת
10½	ליל א' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול מאדים	ליל א' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול מאדים
	נשלמה הארבע תקופות משנה שני' של מחזור קמן ז'.	נשלמה הארבע תקופות משנה שני' של מחזור קמן ז'.
7	יום א' בוקר תחילת שעה המשמש מול חמה תחילת	יום א' בוקר תחילת שעה המשמש מול חמה תחילת
1½	יום א' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול חמה	יום א' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול חמה
10	ליל ב' קודם חצות תחילת שעה המשמש מול נונה תחילת	ליל ב' קודם חצות תחילת שעה המשמש מול נונה תחילת
4½	ליל ב' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול נונה	ליל ב' אחר חצות באמצע שעה המשמש מול נונה
	נשלמה הארבע תקופות משנה שלישית של מחזור קמן ז'.	נשלמה הארבע תקופות משנה שלישית של מחזור קמן ז'.
1	יום ב' בחצות תחילת שעה המשמש מול כוכב תחילת	יום ב' בחצות תחילת שעה המשמש מול כוכב תחילת
7½	ליל ג' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול כוכב	ליל ג' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול כוכב
4	ליל ג' אחר חצות תחילת שעה המשמש מול לבנה תחילת	ליל ג' אחר חצות תחילת שעה המשמש מול לבנה תחילת
10½	יום ג' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול לבנה	יום ג' קודם חצות באמצע שעה המשמש מול לבנה
	נשלמה הארבע תקופות משנה רביעית של מחזור קמן ז'.	נשלמה הארבע תקופות משנה רביעית של מחזור קמן ז'.

ועתה נשלמו ימים ועשרים ימים שרמה שבעה מחזורים קטנים שמהם נעשה מחזור גדול. ועתה תורת תקופת ניסן להיות נופלת ליל ד' בתחילתה תחילת שעה המשמש מול שבתאי תחלת אהר 7 כאשר ה' בתחילת הכריזאה בעת עליית המאורות ברקיע השמים, וחומר בעת להטות ז' מחזורים קטנים עד מחזור גדול לפי זה החשבון, ובשתלך נכון בזה החשבון המצא שאינה יכולה להיות נופלת אחת מהתקופות כישום אופן בהתחלת הלילות בכל ימי השבוע, כי אם לסוף ארבע שנים כשנשלם מחזור קמן תחלת שנה חמישית תחלת מחזור קמן הישני שאז יכולה התקופה להיות נופלת בתחלת הלילות. וגם זה לא בתחלת ליל ד', כי אם בתחלת שארי הלילות בכל ימי השבוע, אבל בתחלת ליל ד' אינה יכולה התקופה להיות נופלת כי אם אחר כלות ב' ימי שנה היינו לסוף מחזור הגדול בתחלת מחזור הגדול השני היינו לאחד שנשלם שנה הרביעית למחזור קמן האחרון של ז' המחזורים הקטנים שבהם נעשה מחזור גדול אחד או נופלת התקופה תחלת ליל ד' תחלת שעה שבתאי תחלת אהר 7 כמו שה' בתחלת מחזור גדול הראשון בתחלת הבריאה, וכן לעולם, ולא ישונה בשום אופן, כמו שפירש' שם בכרובות דף נ"ט ע"ב, וכעירובין דף נ"ו ע"א, ובשבת דף קכ"ט ע"ב, הכל בכיבוד.

תקופת ניסן אינה יכולה להיות נופלת אלא בתחלת ארבעה חגי היום דוקא, היינו או תחלת אהר 7 בוקר, או תחלת אהר 1 צהרים, או תחלת אהר 7 תחלת לילה, או תחלת אהר 1 כלילה, ודוקא כאחד מד' זמנים אלו בלא שינוי. **תקופת חמון** מוכרחת להיות נופלת או אהר 1½, או אהר 7½ בין ביום בין כלילה. **תקופת תשרי** מוכרחת להיות נופלת או תחלת אהר 10, או תחלת אהר 4 בין ביום בין כלילה. **תקופת מכת** מוכרחת להיות נופלת או אהר 10½, או אהר 4½ בין ביום בין כלילה. והו נכון ומכון במאמר שמואל בעירובין דף נ"ו ע"א.

כל התקופות של התחלת המחזורים הקטנים מוכרחים להיות נופלות דוקא בתחלת הלילות אך לא בתחלת ליל ד'. והתקופה של תחלת מחזור גדול מוכרחת להיות נופלת דוקא בתחלת ליל ד' שעה המשמש מול שבתאי כאשר ה' בתחלת כריאה לכן נקרא מחזור גדול.

כל השבע תקופות של ז' המחזורים, כל תקופה של התחלת המחזורים מוכרחים להיות נופלת בימים אלו, התקופה ראשונה של מחזור קמן ראשון שהוא תחלת מחזור גדול, מוכרחת להיות נופלת, תחלת ליל ד' תחלת שעה המשמש מול שבתאי, התקופה ראשונה של מחזור קמן השני תחילת ליל ב' בתחלת שעה המשמש מול צדק, תקופה ראשונה של מחזור קמן שליש', תחלת ליל ש"ק בתחלת שעה המשמש מול מאדים, התקופה ראשונה של מחזור קמן רביעי, תחלת ליל ה' בתחלת שעה המשמש מול חמה, התקופה ראשונה של מחזור קמן חמישי, תחלת ליל ג' בתחלת שעה המשמש מול נונה, התקופה ראשונה של מחזור קמן ששי, תחלת ליל א' בתחלת שעה המשמש מול כוכב, התקופה ראשונה של מחזור קמן שביעי, תחלת ליל ו' בתחלת שעה המשמש מול לבנה, וכן חזר לעולם, חזר תחילת וחזור, וסימנם הוא בפירש' בכרובות דף נ"ט ע"ב, ד' ב' ו', ה' א' ו', היינו יום ד', יום ב', יום ו', יום ה' ו' יום ב', יום א', יום ו'.

ועתה ידירו המצוא הכל נכון באר היטב, בין תקופה לתקופה צ"א ימים ושבע שעות ומחצה, וכד' התקופות נמצאים שמה' ימים ושש שעות, ואין תקופה נמשכת מחברתה רק שבע שעות ומחצה, יעינו ידירו הוטב נמרא עריכתה בעירובין דף נ"ו ע"א, הובא במנהיג חלק שני פרק רמ"א, נמנר הענין בהשבון בחר ומדויק הוטב. ואל יהי לבלא בעיני כל בענין כדבריו אלה, שלפי הצעת חשבוננו לא יתאימו דברי מאמרו ז"ל בשבת דף קכ"ט ע"ב, דאמרו שם ראין מקויון דם בתלאת בשבתא משיס דקיימא ליה מאדים כוון, ופירש' שם ל'פ' שביום זה שמש מול מאדים כשעות שם ראין מקויון דם בתלאת בשבתא משיס דקיימא ליה מאדים כוון, ופירש' שם ל'פ' שביום זה שמש מול מאדים כשעות ונות

חשבון התקופות

זונת, היינו בתחלת היום תחלת שעה שביעית, ובתחלת שעה שמינית ביום זה, כמבין ג"כ בדברינו ומסקו שם רש"י ז"ל, אבל כשארו ימים אין מאדים בונות שלהם כי אם כלילה וכלילה אין דרך להקין, אשר לפי דברינו אין זה הכלל נכון, הא תינת יום ד' שלפי חשבוני גם בו משמש מול מאדים בשעות זונת, היינו בשעה חמישית, ובשעה שהים עשרה שהוא שעה האחרונה של היום, כבר הקשה זה התנ"י בשבת דף קב"ט ע"ב ד"ה דאין, ותירץ שם דלא חשו חכמים לכך משום דאין דרך להקין כל כך במסך ללילה, אבל לפי חשבוני הלא גם ביום ה' בשבוע משמש מול מאדים בזווי, היינו בשעה שני' תחלת היום, ובשעה תשיעית ביום, וביום ש"ק משמש ג"כ מול מאדים בשעה שלישית תחלת היום, ובשעה עשירית ביום, וביום כ' משמש מול מאדים בשעה רביעית בתחלת היום, ובשעה אחת עשרה, ועוד יהי' לפלא בעיני הקורא דלפי חשבוני יום עש"ק משמש מול נגה, וא"כ לפי סדר שימוש המזלות, נגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נגה כוכב לבנה שבתאי צדק, וא"כ מול מאדים אינו משמש ביום זה רק פעם אחת, ובסוגיא דבבבא שם מקשה שם המקשה, הלא מעלי שבתא נמי קיימי בזווי, על זה יענין נא הקורא בש"ס עירובין דף נ"ו ע"א בתוס' ד"ה ואין בין תקופה, וימצא שם הנויץ נכון על כל אלה, ואני בתבתי חשבוני זה רק באופן זה שהומים והלילות שווים המה, ולפי זה חשבוני הוא ברור ומדויק, ועין בשבת דף קב"ט ע"ב שם כפר"ש"י ד"ה מעלי שבתא שכתב שם שהיו שעה ראשונה של יום נגה לפי הסדר, ע"ש כו', ומוכרחין אט לומר דרש"י פירש זאת לא לפי חשבון זה כשהומים והלילות שווים, עין הימנב בכל הסוגיות אלו ותמצא הכל נכון בדבריו.

ועין בשו"ת משאת בנימין סי' ק"א מה שהעיר בזה, דכל זה דאמר אבני דאימת היו כל ב"ח שנין וכו' אינו אלא לפי תקופת שמואל דאמר דאין בין תקופה לתקופה אלא ז' שעות ומחצת ושנת החמה היא ש"ס"ה יום ורביעי, אבל לפי מאי דקו"ל בתקופה רב אדא תמור החמה לבקודה הראשונה כמו שהיתה בעת הכרואה ככל תקופת ניסן שבראש המחזור הקטן של י"ם שנים ע"ש, ועין בשו"ת עצי ברושים סי' ס' מה שהקשה שם החוכי עבדינן תרתו דסתרו אתהדרי, דלענין הברכה עבדינן כשמואל ולענין חשבון התקופות ועיבוד השנים אנו סומכין על חשבון רב אדא, ע"ש מה שתירץ שם בפלפולו הרם ועין בספר ראשית ככורים בהקדמתו הספר שכתב שם דשני התקופות אמת הם ואין באן סתירה כלל, ע"ש, ואני לא בתבתי כל חשבוני זה רק לאבני אליבא דתקופת שמואל.

